

Elisabeth Dalheim

En skjemabasert komplettering av registeret over befolkningens høyeste utdanning

- Opplysninger om opplæring,
skolegang og utdanning 1999

Forord

Dette notatet beskriver gjennomføringen av en spørreskjemaundersøkelse som het "Opplysninger om opplæring, skolegang og utdanning 1999". Hensikten med undersøkelsen er å bedre kvaliteten på utdanningsregisteret, i forkant av Folke- og bolig tellingen i år 2001 (FoB2001). Det er gjort et grundig forarbeid til undersøkelsen. Arbeidet med fokusgrupper er dokumentert i Interne notater 1999/29. Samarbeidet med intervju seksjonen ga gode og nyttige innspill. Samarbeidet med intervju seksjonen fortsatte under gjennomføringen av pilotundersøkelsen. Pilotundersøkelsen som med intens oppfølging til slutt ga en svarprosent på 91%, er dokumentert i Interne notater 1999/82. Fra 1998 til 1999 gjennomførte deltakere fra metodeseksjonen, intervju seksjonen og seksjon for befolknings- og utdanningsstatistikk et kurs i prosjektledelse hvor det ble gjennomført forprosjekt til undersøkelsen med fokus på innvandrere. Arbeidet er dokumentert i Interne notater 1999/89. I dette notatet har tilsatte ved seksjon for folke- og bolig telling bidratt til kapitlene om informasjonsarbeidet og svartjenesten. Frafallet i spørreskjemaundersøkelsen "Opplæring, skolegang og utdanning" er analysert i Interne notater 2000/78.

En spesiell takk rettes til alle som var med på svartjenesten som var operativ fra begynnelsen av november 1999 til utgangen av januar 2000. Til sammen svarte svartjenesten på nær 6000 telefonhenvendelser fra respondenter i undersøkelsen. Rune Sønsterudbråten har bidratt til kapitlet om svartjenesten. Prosjektet hadde også god hjelp av ressurspersoner i innvandrersorganisasjoner som var med å gjøre det mulig å nå fram til viktige grupper av respondenter i innvandringsmiljøene. Kristina Johnsen har bidratt til kapittel 3 om informasjonsarbeidet.

Sist og ikke minst setter vi også selvfølgelig veldig stor pris på at hele 84% av dem som fikk skjema lot seg overtale til å returnere spørreskjemaet om opplæring, skolegang og utdanning.

Innhold

FORORD	1
INNHold	3
1. INNLEDNING	5
1.1. BAKGRUNN OG UTFORDRINGER	6
1.2. MÅL FOR PROSJEKTET	8
1.3. HVEM HAR FÅTT SPØRRESKJEMA?.....	8
2. FORARBEID	9
2.1. INNLEDNING.....	9
2.2. FOKUSGRUPPER.....	9
2.3. PILOT	10
2.3.1. Innsamlingsmetode.....	11
2.3.2. Frafall og avgang fra utvalget.....	11
2.3.3. Om utdanningsnivå påvirker tilbøyelighet til å svare på postale skjemaer.....	12
2.3.4. Åpne spørsmål	13
2.4. SKJEMAUTVIKLING OG UTFORMING AV ENDELIG SKJEMA OG INFORMASJONSBREV	13
2.5. VALG AV SAMARBEIDSPARTNERE	15
3. INFORMASJONSARBEID	16
3.1. INNLEDNING.....	16
3.2. KARTLEGGING AV AKTUELLE INSTANSER	16
3.2.1. Statlige og kommunale fora.....	16
3.2.2. Arbeidskontor og sosialkontor i hele landet.....	17
3.2.3. Innvandrersorganisasjoner i Oslo som mottar statsstøtte.....	17
3.2.4. Skoler og opplæringssentra	17
3.2.5. Trossamfunn	17
3.2.6. Media.....	18
3.3. GJENNOMFØRTE INFORMASJONSAKTIVITETER FOR UNDERSØKELSEN "OPPLYSNINGER OM OPPLÆRING, SKOLEGANG OG UTDANNING 1999".....	18
3.3.1. Samarbeid med innvandringssetaten i Oslo.....	18
3.3.2. Samarbeid med rådet for innvandrersorganisasjoner.....	18
3.3.3. Brev og plakater til de 50 største innvandrersorganisasjoner.....	18
3.3.4. Besøk hos 5 store organisasjoner, møter med ressurspersoner og opinionsdannere.....	19
3.3.5. Samarbeid med Oslo Røde Kors Internasjonale Senter.....	19
3.3.6. Opplæringsinstitusjoner	19
3.3.7. Flyktning- og innvandrerkonsulenter	19
3.3.8. Trossamfunn	19
3.3.9. Media.....	20
3.4. ERFARINGER OG RÅD TIL FREMTIDIGE UNDERSØKELSER RETTET MOT INNVANDRERE, ELLER FOR STORE UNDERSØKELSER HVOR DET ER VIKTIG AT INNVANDRERE IKKE BLIR EN STOR FRAFALLSGRUPPE:..	20
3.5. EKSEMPLER PÅ BREV SOM BLE SENDT UT I INFORMASJONSKAMPANJEN	21
4. GJENNOMFØRING	26
4.1. TEMA	26
4.2. SPØRRESKJEMA UTEN NAVN PÅ RESPONDENTEN	26
4.3. HOVEDUTSENDING, 1. PURRING OG 2. PURRING MED TO SPRÅK I HVER UTSENDING.....	26
4.4. EN "EKSTRA" PURRING.....	27
5. SVARTJENESTE	28
5.1. BESKRIVELSE AV TJENESTEN.....	28
5.2. PRAKTISK GJENNOMFØRING	28
5.2.1. Åpningstid.....	28
5.2.2. Bemanning.....	28
5.2.3. Introduksjonskurs	29

5.2.4. Beskrivelse av mappen.....	29
5.2.5. Telefonsvarer/Talemaskin.....	30
5.3. HVOR MANGE BENYTTET 800 81 781 (GL)?	30
5.4. STATISTIKKRAPPORTER.....	30
5.4.1. Webstatistikk.....	30
5.4.2. Timestatistikk.....	31
5.5. FAGLIG INNHOLD	31
5.6. HVA VAR PROBLEMATISK FOR SVARTJENESTEN ?.....	33
5.7. HVA KUNNE EVENTUELT HA BLITT GJORT ANNERLEDES?.....	34
6. SVARPROSENTER	35
7. PRESENTASJON AV DATA FRA UNDERSØKELSEN - INTEGRERT I REGISTERET OVER BEFOLKNINGENS HØYESTE UTDANNING	38
VEDLEGG	49
VEDLEGG 1 KONTROLL/OPPRETTING AV UTDANNINGSUNDERSØKELSEN.....	49
VEDLEGG 2 OPPDATERING AV UTDANNINGSSTATISTIKKEN	53
VEDLEGG 3 EKSEMPLER PÅ SPØRRESKJEMA OG UTSENDINGSBREV	54
DE SIST UTGITTE PUBLIKASJONENE I SERIEN NOTATER	58

Tabeller

Tabell 1: Nøkkeltall for piloten.....	12
Tabell 2: Forventede prosentvise sannsynligheter for postalt svar etter utdanningsnivå og kjønn, veid etter den inverse trekkesannsynligheten. Logistisk regresjon	12
Tabell 3: Svarprosent etter landbakgrunn og kjønn	35
Tabell 4: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning, kjønn og landbakgrunn. 1998. Prosent	40
Tabell 5: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning, kjønn og alder. 1998. Prosent.....	45
Tabell 6: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning, innvandringskategori og kjønn. 1998. Prosent	46
Tabell 7: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning og landbakgrunn gruppert etter verdensregioninndeling. 1998. Prosent.....	47

Figurer

Figur 1: Europa: Andel med universitets- og høyskoleutdanning, etter landbakgrunn og kjønn. 1998. Prosent.....	43
Figur 2: Øvrige verdensdeler: Andel med universitets- og høyskoleutdanning, etter landbakgrunn og kjønn. 1998. Prosent	44

1. Innledning

I dette notatet gir kapittel 1 en kort innledning til spørreskjemaundersøkelsen. Her blir det blant annet sagt litt om bakgrunnen for undersøkelsen, og utfordringene prosjektet sto overfor i starten og om mål for prosjektet. Avgrensning av massen, og hvem det var som fikk et spørreskjema av SSB i posten om utdanning tas også opp i det første kapitlet.

Kapittel 2 omhandler forarbeidet som ble lagt ned i forkant av selve spørreskjemaundersøkelsen. Det ble gjennomført fokusgrupper med ulike innvandrergupper for å få innspill til spørreskjema og informasjonsbrev. Pilotundersøkelsen i forbindelse med forarbeidet blir også omtalt i dette kapitlet. I skjema utviklingsarbeidet var målet å lage et spørreskjema som var så enkelt som mulig, og et skjema som respondentene skulle få lyst til å fylle ut. Målet var også å få til et informasjonsbrev som ville motivere respondentene til å svare. Det var en stor utfordring å løse spørsmålet hvordan vi skulle lage de ulike språkversjonene av informasjonsbrevene og spørreskjemaene.

Informasjonsarbeidet er viet plass i kapittel 3. Den praktiske gjennomføringen omhandles i kapittel 4. Videre er det svartjenesten det handler om i kapittel 5. Kapittel 6 handler om svarinngangen i spørreskjemaundersøkelsen. Til slutt presenteres noen data fra registeret over befolkningens høyeste utdanning hvor data fra spørreskjemaundersøkelsen er integrert. Spørreskjemaundersøkelsen har bidratt til at det nå i langt større grad enn før, er mulig å si noe om utdanningsnivået til hele befolkningen i Norge. *Inkludert* innvandrere.

1.1. Bakgrunn og utfordringer

Bakgrunn.....

Statistisk sentralbyrå (SSB) produserer statistikk på mange områder, og et av dem er utdanning. Utdanningsnivå skal også være et kjennemerke i Folke- og boligtellingsregi av SSB i år 2001 (FoB 2001). Persondelen i FoB2001 skal være en fulltelling, basert på SSBs registre. Registerbasert telling forutsetter høy kvalitet i alle registre som skal benyttes. Denne spørreskjemaundersøkelsen hadde som mål å bidra til høy kvalitet på registeret over befolkningens høyeste utdanning. Målet har SSB forsøkt å oppnå ved ulike forprosjekter og selve gjennomføringen av spørreskjemaundersøkelsen om utdanning blant innvandrere i Norge høsten 1999.

Statistikk over befolkningens høyeste utdanning er tidligere utarbeidet i forbindelse med folketellingene i 1950, 1960, 1970 og 1980. BHU-opplysninger ble hentet inn på skjema for siste gang til FoB70. På bakgrunn av folketellingsdata, ble BHU oppdatert til 1.11.1980 ved hjelp av årgangsfilene over utdanning fullført i Norge. SSB har utarbeidet BHU-status hvert år siden 1985.

Det største kvalitetsproblemet med dette registeret er at det mangler utdanningsopplysninger for de aller fleste som innvandrer til Norge, og ikke kommer i kontakt med det norske utdanningssystemet.

Utdanning fullført i utlandet, av personer født i utlandet, og som innvandret første gang mellom 1980 og 1990, er blitt kartlagt i en egen spørreskjemaundersøkelse (E.Vassenden,1991), og brukt til å oppdatere befolkningens utdanningsnivå. Undersøkelsen ble foretatt i forkant av, og ble delvis finansiert av FoB90. Skjemaer ble den gang sendt til 60 850 personer.

Tor Jørgensen tar i boka "Innvandrere i Norge" (1997) opp ulike problemer i forbindelse med innvandrere og utdanning. Han fokuserer blant annet på følgende forhold:

Utdanningsnivået blant innvandrere varierer mye med fødeland, men da opplysninger om høyeste fullførte utdanning mangler for forholdsvis mange, er det vanskelig å foreta omfattende sammenligninger av utdanningsnivået mellom innvandrere fra ulike land eller landgrupper.

Andelen med uoppgitt utdanning varierer svært mye fra landgruppe til landgruppe.

Det er ikke mulig å si noe sikkert om det er systematiske forskjeller i utdanningsnivå mellom den delen av befolkningen vi har registrert utdanningsnivå for, og den delen vi mangler opplysninger om.

Bl.a. fordi utdanningssystemene i mange land avviker mye fra det norske, er det vanskelig for mange å nivåplassere sin utdanning i forhold til det norske systemet.

I tillegg har tidligere undersøkelser vist at frafallet er stort i spørreundersøkelser blant innvandrere (Vassenden 1991, Gulløy m.fl. 1997).

.....og utfordringer

Forprosjektet "Innvandrere og utdanning" hadde som mål å bidra til høy kvalitet på spørreskjemaundersøkelsen. Dette målet søkte forprosjektet å oppnå ved å lage en plan for å håndtere og redusere frafall i spørreskjemaundersøkelsen om utdanning blant innvandrere i Norge. En pilotundersøkelse som ble gjennomført våren og sommeren 1999 var en sentral del av planen. Det ble tatt initiativ til pilotundersøkelsen i forbindelse med et internt kurs i prosjektledelse, ProMut, i SSB (Dalheim, Lie, Roll-Hansen 1999).

Pilotundersøkelsen ble gjennomført ved Seksjon for intervjuundersøkelser. Den skulle teste ut en rekke forhold knyttet til hovedundersøkelsen høsten 1999. Pilotundersøkelsen tok sikte på å måle effekten av ulike tiltak for å bedre svarprosenten og samle erfaring om hvordan spørsmålene fungerte (Kleven, Dalheim, Roll-Hansen 1999). Pilotundersøkelsen som hovedundersøkelsen var hjemlet i statistikkloven, og respondentene hadde dermed plikt til å svare.

Dataene i pilotundersøkelsen ble samlet inn etter "total design method". Det innebærer at en benytter postalt spørreskjema, telefonintervju og besøksintervju under datainnsamlingen. Spørsmålene i denne undersøkelsen var av en slik karakter at alle innsamlingsmetodene kunne benyttes. Det er lavest kostnader forbundet ved å benytte en postal innsamlingsmetode, mens det mest kostnadskrevene er besøksintervju. Vi forsøkte derfor å få inn flest mulig postale skjemaer før vi tok i bruk telefon- og besøksintervju. Telefonintervju ble benyttet for å få intervju med personer som ikke hadde svart etter å ha fått minst tre postale henvendelser. Besøksintervju ble benyttet for å få intervju med personer som ikke hadde svart etter gjentatte kontaktforsøk over telefon.

Spørreskjemaet ba også respondentene om å beskrive utdanningen sin med egne ord. Vi ville kontrollere om respondentene klassifiserte egen utdanning på den måten vi ønsket at de skulle gjøre ved hjelp av avkrysningsboksene tidligere i skjemaet. Her fikk vi mange forskjellige svar. Flere respondenter fortalte at de ikke fikk godkjent sin videregående skolegang fra hjemlandet, og måtte gjennom matematikk- og fysikkundervisning på langt lavere nivå enn de allerede hadde fra hjemlandet. Svært mange var interessert i temaet om utdanningen deres var verdsatt i Norge, både respondentene i piloten og deltakerne i de ulike fokusgruppene. Dette var avgjørende for at vi i det endelige spørreskjemaet tok med et spørsmål hvor respondentene nettopp fikk anledning til å uttale seg om de syntes deres utdanning var verdsatt i Norge.

En del av respondentene i piloten hadde som vi ønsket, fylt ut noen forklarende ord om sin egen utdanning, slik at vi kunne prøve å plassere deres utdanning i spørreskjema for å se om vi fikk samme resultat som ved respondentens utfylling. Her var svarene overraskende konsistente. Og det virker som om de respondentene som har ordforråd og vilje til å svare spørsmålet hvor de blir bedt om å beskrive utdanningen sin med egne ord, til fulle har forstått skjemaet og vært i stand til å plassere utdanningen sin korrekt i spørreskjemaet.

Spørreskjemaundersøkelsen baserte seg på erfaringer fra forprosjektet, og grunnlaget for spørreskjemaet og informasjonsbrevene ble lagt her. Erfaringene som ble gjort førte til at det ble to språk i hver utgave av skjema og informasjonsbrev. Det ønskelige var at flest mulig skulle få materialet på eget morsmål. Ressursene prosjektet hadde til rådighet gjorde at noen språk ble plukket ut. Språkgrupper med store grupper av innvandrere som hadde vært i Norge i kort tid ble prioritert, noen andre hensyn ble også lagt til grunn. Den norske teksten ble oversatt til albansk, arabisk, engelsk, serbokroatisk, tyrkisk, urdu og vietnamesisk. I den siste utsendingen fikk inn-

vandrere med somalisk bakgrunn spørreskjema og informasjonsbrev på somalisk. Dette var på bakgrunn av at vi ønsket å få opp svarprosenten hos respondentene med somalisk bakgrunn.

1.2. Mål for prosjektet

Målet med gjennomføringen av spørreskjemaundersøkelsen "Opplysninger om opplæring, skolegang og utdanning 1999" er å oppnå et så komplett BHU-register som mulig. Flest mulig bør svare, og det bør i tillegg legges til rette for at de skal kunne gi informasjon av høy kvalitet.

Målene med prosjektet kan konkretiseres på følgende måte:

- Registeret over befolkningens høyeste utdanning skal kompletteres.
- Det skal i etterkant av undersøkelsen være mulig å si noe om utdanningsnivået til hele befolkningen i Norge, inkludert innvandrere.
- Sikrere estimer på utdanningsnivået til innvandrergupper.
- Sikre god gjennomføring av spørreskjemaundersøkelsen "Opplysninger om opplæring, skolegang og utdanning 1999", spesielt med hensyn til frafall.

1.3 Hvem har fått spørreskjema?

Disse personene fikk tilsendt spørreskjema om utdanning:

Personer som har flyttet til Norge og som sto med uoppgitt utdanning i registeret over befolkningens høyeste utdanning per 1.10.1998, og som på tidspunkt for utsending av spørreskjema var registrert bosatt i Norge (bosatte per oktober 1999). Det ble sendt ut spørreskjema og informasjonsbrev til 91 888 personer.

Dette dreide seg i hovedsak om innvandrere til Norge ¹, men også personer med norsk bakgrunn som har flyttet til Norge ble med i denne massen. Det viste seg at mange av disse personene hadde bodd utenfor Norge rundt 1970, og slik ikke hadde vært med på Folke- og bolig tellingen i 1970 som var utgangspunktet for registeret over befolkningens høyeste utdanning. Mange av disse personene som ringte inn trodde ikke helt på oss når vi sa at vi ikke hadde noen utdanningsopplysninger på dem, og at de nå hadde sjansen til å rette opp dette. Det var mange eldre personer i denne gruppen, men de aller fleste slo seg til ro med forklaringene de fikk.

Det var overveiende mange positive reaksjoner fra de fleste innvandrere som ringte inn. De fleste som ville krangle med svartjenesten kom opprinnelig fra Skandinavia (inkludert Norge).

Styringsgruppen for prosjektet ønsket at det samme informasjonsbrevet og identiske forklaringer skulle ut til alle respondenter; om de hadde norsk bakgrunn eller ikke, uavhengig av hvilket utdanningssystem de kom i fra, og uavhengig av hvor gode de var til å lese og å skrive norsk. Det var en stor utfordring å få til spørreskjema og brev som kunne sendes til alle respondentene.

¹ Over 70 000 av respondentene hadde ikke norsk bakgrunn.

2. Forarbeid

2.1. Innledning

Forarbeidet til spørreskjemaundersøkelsen er dokumentert i serien interne Notater: 1999/89. Informasjonsbrev og spørreskjema til hovedundersøkelsen ble utformet ved hjelp av blant annet gjennomføring av fokusgrupper og pilot. I forarbeidet ble det laget eksempler på plakater som skulle brukes til å informere om undersøkelsen, og planleggingen av informasjonstiltak og svar-tjeneste til hovedundersøkelsen begynte også i forarbeidet. Det ble bestemt at det skulle kunne brukes incitament i form av gavekort blant dem som svarte. Det grundige forarbeidet med fokus på frafall la grunnlaget for den gode responsen vi fikk fra respondentene.

2.2. Fokusgrupper

Fokusgrupper brukes ofte til å belyse temaet som er aktuelt og begrepene en planlegger å bruke i spørsmålene. Fokusgrupper er samtalegrupper der mennesker med visse fellestrekk er samlet for en kort stund for å utveksle meninger og erfaringer om et gitt tema. Gruppene ledes av en ordstyrer. Deltakerne er som regel ukjente for hverandre. Fokusgruppediskusjoner gjennomføres ofte flere ganger med samme type deltakere for å identifisere trender og synspunkter. Systematisk analyse av diskusjonene gir oss innsikt i hvordan et tema og ulike produkt oppfattes, her var "produktene" informasjonsbrev og spørreskjema. Fokusgrupper benyttes ofte i planleggingsprosessen for å bedre kvaliteten på undersøkelser.

Gjennomføring av fokusgrupper avdekket svakheter i de opprinnelige utkastene, og både informasjonsbrev og spørreskjema ble bearbeidet etter gjennomføringen av fokusgruppediskusjoner. I fokusgruppene ble utkast til spørreskjema, introduksjonsbrev og veiledning diskutert og vurdert av ulike grupper av innvandrere. I tillegg var motivasjonen til å svare på denne undersøkelsen et viktig tema. Det ligger en utfordring i å velge grupper som kan gi verdifulle tilbakemeldinger. Fokusgruppene ble gjennomført tidlig våren 1999 ved Seksjon for intervjuundersøkelser. Fire grupper ble etablert. Gruppene besto av personer som er del av populasjonen som skal undersøkes, fra Pakistan, fra Bosnia-Hercegovina, fra Somalia og Marokko, og fra engelskspråklige land. Det har kommet et eget notat (Notat 99/29) fra gjennomføringen av fokusgruppediskusjonene, og vi gjengir her noen erfaringer fra dette:

Ved hjelp av fokusgrupper med personer fra ulike land og med ulik utdanningsbakgrunn, har vi fått viktig innsikt i hvordan spørreskjemaet om skolegang kan utformes og hvordan informasjonsbrevet kan presenteres. Vi har også fått mange verdifulle synspunkter på hva som kan gjøres for å motivere flest mulig til å delta i en slik spørreskjemaundersøkelse.

En viktig jobb både hva gjelder spørreskjema og informasjonsbrev, er å bruke tid og midler på gode, presise og mange ulike språkoversettelser. Dette var noe alle gruppene trakk fram som veldig viktig. Spørreskjemaet må legges opp og presenteres med tanke på dem som vil ha størst problemer med å forstå oppbyggingen av utdanningssystemet og rekkefølgen på de ulike stegene i utdanningssystemet. Gjennom fokusgruppene fikk vi innsikt i store variasjoner med hensyn til nivå og oppbygging av utdanningssystemer. Hvordan skille grunnskole fra videregående skole og høyskole, universitet? Hvordan lage gode avgrensninger av ulike fagfelt? På disse områdene ligger det store utfordringer. Informasjonsbrevet må gi viktig in-

formasjon på en lettfattelig måte. Det er viktig at seriositeten ved undersøkelsen kommer klart fram samtidig som de som leser informasjonsbrevet skal få lyst til å svare på spørreskjemaundersøkelsen.

At folk får lyst til å svare, mente mange av fokusgruppedeltakerne var en svært viktig motivasjonsfaktor. For de fleste vil ikke svarplikt i seg selv være nok. Det seriøse aspektet bør helt klart fram, men de som svarer må også føle at spørreskjemaundersøkelsen kan bidra til noe positivt for dem / deres gruppe. Det er viktig at Statistisk sentralbyrå forklarer hvorfor undersøkelsen skal gjennomføres, og hva resultatene skal brukes til. ... På grunn av skepsis og redsel for at undersøkelsen kan misbrukes bør konfidensialitet og taushetsplikt i forhold til opplysningene man gir fra seg komme klart fram. I denne sammenheng vil det være negativt at navn og adresse står trykt på skjemaet.

Et forsøk på å gjøre undersøkelsen interessant, viktig og attraktiv samtidig som man beholder det seriøse og "statlige" preget på den, kan være en god strategi i planleggingen av denne spørreskjemaundersøkelsen. (E. Rønning, 1999)

Mange av deltakerne i fokusgruppene la vekt på at vi bør ha så lite tekst som mulig. En viktig målgruppe i prosjektet er de med lite eller ingen skolegang. Utfordringene med å få disse respondentene til å svare på spørreskjemaet er svært store. Vi fikk mange råd om å bruke så enkelt og utvetydig språk som mulig. Erfaringene fra fokusgruppene ble brukt til å gjøre informasjonsbrevet og spørreskjemaet bedre og enklere. På bakgrunn av erfaringene vi fikk fra gjennomføring av fokusgruppediskusjonene, tok vi også med et eget spørsmål om respondentene synes skolegangen sin eller studiene sine er verdsatt i Norge. Problemer med formell godkjenning av utdanning fra utlandet, og problemer med å få jobb på grunnlag av sin utdanning, var temaer deltakerne i gruppene var svært opptatt av.

Vi fikk også mange motstridende kommentarer, blant annet når det gjelder vektleggingen av svarplikt. Ikke bare mellom de ulike fokusgruppene, men også innad i gruppene var det meningsforskjeller om dette. Fokusgruppediskusjonene ga oss et vell av informasjon. Etter at diskusjonene var gjennomført, gikk det mye tid til å sortere informasjonen, og finne ut hvordan vi skulle bruke den. Utfordringene lå i å få den informasjonen vi trengte, og å vite hvordan vi skulle bruke denne informasjonen.

2.3. Pilot

Statistisk sentralbyrå foretok våren og sommeren 1999 en pilotundersøkelse om utdanning blant innvandrere. Seksjon for intervjuundersøkelser sto for gjennomføringen av undersøkelsen som ble gjort på oppdrag fra Seksjon for folke- og bolig telling og Seksjon for befolknings- og utdanningsstatistikk. Avdeling for voksenopplæring og folkeopplysning i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet var med på å legge premissene for undersøkelsen. Undersøkelsen hadde to formål. For det første skulle vi prøve ut et undersøkelsesopplegg som har til hensikt å bedre kvaliteten på utdanningsregisteret, i forbindelse med Folke- og bolig tellingen i år 2000. For det

andre var det et mål å samle inn data for å gi et estimat på hvor mange innvandrerne en kan forvente vil ha krav på grunnutdanning². Innvandrere som ikke har gjennomført grunnskole, skal få tilbud om å gjøre det. For å kunne gi Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet tilfredsstillende tall på dette, ble det lagt stor vekt på å redusere frafallet.

En pilotundersøkelse er en forundersøkelse til hovedundersøkelsen. Den kan gi nyttig informasjon på flere områder:

- Test på at det administrative systemet fungerer
- Informasjon om frafallsmønster
- Tilbakemeldinger på uklare spørsmål

Pilotundersøkelsen tok sikte på å måle effekten av ulike tiltak for å bedre svarprosenten og samle erfaring om hvordan spørsmålene fungerte. Pilotundersøkelsen er hjemlet i statistikkloven, og respondentene har dermed plikt til å svare. Hver utgave av spørreskjema og informasjonsbrev inneholdt to språk. Ønsket var at flest mulig skulle få materialet på eget morsmål. Den norske teksten ble oversatt til albansk, arabisk, engelsk, serbokroatisk, tyrkisk, urdu, vietnamesisk og til slutt også til somalisk.

2.3.1. Innsamlingsmetode

Dataene i undersøkelsen ble samlet inn ved hjelp av ulike metoder. Det er brukt postalt spørreskjema, telefonintervju og besøksintervju under datainnsamlingen. Spørsmålene i denne undersøkelsen var av en slik karakter at alle innsamlingsmetodene kunne benyttes. Det er lavest kostnader forbundet ved å benytte en postal innsamlingsmetode, mens det mest kostnadskrevenne er besøksintervju. Vi forsøkte derfor å få inn flest mulig postale skjemaer før vi tok i bruk telefon- og besøksintervju. Telefonintervju er benyttet for å få intervju med personer som ikke hadde svart etter å ha fått minst tre postale henvendelser. Besøksintervju er benyttet for å få intervju med personer som vi ikke hadde svart etter gjentatte kontaktforsøk over telefon.

Det ble oppgitt et telefonnummer som respondentene kunne ringe dersom de hadde spørsmål i forbindelse med utfyllingen av skjemaet. Få respondenter benyttet seg av denne muligheten.

2.3.2. Frafall og avgang fra utvalget

Av de 450 personene vi hadde i utvalget til å begynne med var ni personer ikke lenger i populasjonen og gikk dermed til avgang. Fire av dem var døde og fem hadde flyttet til utlandet. Brutto-utvalget (det utvalget vi forsøkte å intervju) består dermed av 441 personer, nettoutvalget (de vi oppnådde intervju med) består av 400 personer. 41 personer oppnådde vi av ulike grunner ikke intervju med, og disse utgjør frafallet. Av de 41 personene vet vi at fem fortsatt bor i Norge. De nektet å la seg intervju eller vi greide ikke å komme i kontakt med dem under feltperioden. De resterende 36 personene vet vi ikke om fortsatt befinner seg i Norge, og vi vet følgelig ikke om

² Ved Seksjon for intervjuundersøkelser var Dag Roll-Hansen og Øyvind Kleven ansvarlige for gjennomføringen av undersøkelsen. Elisabeth Dalheim var ansvarlig ved Seksjon for befolknings- og utdanningsstatistikk. Estimatet på andelen innvandrere som ikke har grunnutdanning ble beregnet ved Seksjon for statistiske metoder og standarder av Jenny-Anne Sigstad Lie og Arnfinn Schjalm.

de er en del av populasjonen eller ikke. Det er grunn til å tro at vi i realiteten har en høyere svarprosent enn 91, men det er umulig å fastslå.

Tabell 1. Nøkkeltall for piloten

	Antall	Prosent	Prosent
Opprinnelig utvalg	500		
Utvalg	450		
Avgang	9		
Bruttoutvalg	441	100,0	
Nettoutvalg (personer det er oppnådd intervju med)	400	90,7	
Frafall	41	9,3	100,0
Årsak til frafall:			
Nektet å delta	5	1,1	12,2
Ukjent oppholdssted	36	8,2	88,8

2.3.3. Om utdanningsnivå påvirker tilbøyelighet til å svare på postale skjemaer

I hovedundersøkelsen som fulgte i etterkant av pilotundersøkelsen, ble det ikke bli lagt opp til oppfølging over telefon eller ved besøk. Hovedundersøkelsen ble gjennomført som en ren postal undersøkelse. Forventet andel postale svar kan derfor si noe om forventet svarinnngang for ulike grupper i hovedundersøkelsen. I forbindelse med pilotundersøkelsen ble de forventede sannsynlighetene for at vi får inn postalt svar for grupper med ulik utdanning sammenlignet. Det ble valgt å fokusere på denne sammenhengen fordi den ville spille en sentral rolle i registeret over befolkningens høyeste utdanning.

Data ble analysert ved hjelp av en logistisk regresjonsmodell som predikerer sannsynligheten for å svare postalt, for grupper med ulik utdanning og ulikt kjønn. Tabell 4 viser hvilken sannsynlighet en kan forvente for at ulike utdanningsgrupper svarer postalt, sett i forhold til sannsynligheten for at de først svarer på oppfølging over telefon eller ved besøk. Det er her sett bort fra frafallet i pilotundersøkelsen, som var på 9 prosent av utvalget. Det innebærer at sannsynlighetene som oppgis i tabell 4 er noe overestimert sett i forhold til hvilken svarinnngang en kunne forvente i hovedundersøkelsen. Svarinngangen påvirkes også av andre forhold som kvaliteten på registerne som brukes og gjennomføringen av undersøkelsen.

Tabell 2. Forventede prosentvise sannsynligheter for postalt svar etter utdanningsnivå og kjønn, veid etter den inverse trekksannsynligheten. Logistisk regresjon

Høyeste utdanningsnivå	Kjønn	
	Kvinner	Menn
Ikke fullført grunnutdanning	85	84
Grunnutdanning	63	61
Videregående utdanning	81	79
Høyere utdanning	88	87

Av tabell 2 ser vi at det er lettest å få inn postale svar fra gruppen som ikke har fullført noen form for grunnutdanning og gruppen med høy utdanning. Det går imot en forventning vi hadde på forhånd om at det ville være vanskelig å få inn svar fra dem uten utdanning. En lavere andel av respondenter med fullført grunnutdanning men som ikke har utdanning ut over videregående skole, har svart. For å unngå systematiske skjevheter er det derfor viktig å følge opp respondenterne med tanke på å få flest mulig til å delta. Dette gjelder særlig når skjevheten kan forventes på en variabel som er sentral for materialet som samles inn.

2.3.4. Åpne spørsmål

Gjennom arbeidet med fokusgruppene fikk vi en forståelse av at spørsmålet om respondentenes utdanning er verdsatt eller ikke, er et sentralt tema. Derfor tok vi med et åpent spørsmål i skjemaet der vi spurte om de syntes deres utdanning blir satt pris på her i Norge. Resultatene fra piloten bekreftet vår antakelse fra fokusgruppene om at dette var et tema som interesserer målgruppen. Det var overraskende mange som ytret seg i kommentarfeltet. Under utarbeidningen av spørreskjemaet, mente vi dette spørsmålet ville virke motiverende. Etter responsen i form av utfylling av det åpne kommentarfeltet, kan det se ut som det stemte. Spørsmålet ble derfor beholdt i hoedundersøkelsen.

I pilotundersøkelsen er det med et spørsmål der respondentene blir bedt om å beskrive skolegangen eller studiene med egne ord. Disse beskrivelsene ble brukt til kvalitetskontroll av skjemautfyllingen. Mange hadde unnlatt å besvare spørsmålet, men svarene vi fikk inn var svært konsistente med avkrysningene som var gjort tidligere i skjemaet. Det virker som om de respondentene som har ordforråd og vilje til å svare på spørsmål 11, til fulle har forstått skjemaet og vært i stand til å plassere utdanningen sin korrekt i spørreskjemaet. Arbeidet med piloten er dokumentert i Notater 1999/82 (Kleven, Dalheim, Roll-Hansen 1999).

2.4. Skjemautvikling og utforming av endelig skjema og informasjonsbrev

Skjemaet hadde til hensikt å hente inn opplysninger om innvandreres høyeste fullførte utdanning. Omfanget av skjemaet skulle være relativt begrenset, slik at respondentenes oppgavebyrde ble liten. Likevel var det flere utfordringer knyttet til utformingen av skjemaet. Disse følger vesentlig av at gruppen vi søkte å nå er lite homogen. Innvandrere med ulik opprinnelse kan oppfatte skjemaet på forskjellige måter. De behersker ulike språk, og kan til dels forstå begreper på en annen måte enn vi gjør. Utformingen av skjemaet var derfor av særlig stor betydning for at kvaliteten på dataene vi samler inn skulle bli god. Nedenfor nevnes tiltak som ble gjennomført for å sikre at skjemaet ble utformet på en forsvarlig måte. I tillegg til det som skisseres nedenfor, var erfaringer som ble høstet i forbindelse med undersøkelsen om utdanning fullført i utlandet i 1990 av stor betydning for utformingen av skjemaet.

- Fokusgrupper (Se punkt 2.1)
- “*Tenke høyt*” (“*Think aloud*”) eller kognitive intervjuer er en metode som går ut på å finne fram til hvordan respondenten resonnerer når han/hun svarer. I korte trekk går den ut på at respondenten sier høyt det han/hun tenker for å komme fram til svarene han/hun gir. På den måten håper en å få innblikk i hva de baserer svarene sine på. Målet er å finne fram til elementer i spørreskjemaet og informasjonsbrevet som kan åpne for misforståelser og dermed

redusere kvaliteten på data. Slike elementer kan være begreper som blir brukt, spørsmålsformulering eller den visuelle utformingen av skjemaet. Med denne metoden forsøker en å skape en situasjon som er relativt lik den som respondenten er i når han/hun skal fylle ut skjemaet. Her ble kolleger med bakgrunn fra andre land spurt om å kommentere spørreskjema og informasjonsbrev, både renholdspersonale, eksperter på utdanning og metodestatistikere ble spurt om å tenke høyt. Dette er en billig og rask måte å finne frem til ting som ikke stemmer eller som personer som får utsending vil reagere på.

- Åpne spørsmål i piloten, for å sjekke at spørsmålene ble korrekt. Respondentene fikk også anledning til å gi kommentarer om spørreskjema. Selve gjennomføringen av pilotundersøkelsen ga oss også mange nyttige innspill på utformingen av informasjonsbrev og spørreskjema.
- Vi testet skjema på representanter fra flere land som jobber i SSB. Vi ba om kommentarer fra personer fra bl.a. Iran, Pakistan, Somalia, Sverige og Vietnam. Noen av kommentarene fra våre kolleger er brukt til å revidere spørreskjema og informasjonsbrev. "Tenke høyt" var en svært nyttig gjennomgang av informasjonsbrev og spørreskjema av personer som har verdifulle erfaringer og kunnskaper som vi mangler.

Her er en oversikt over alle skjemaoversjoner og informasjonsbrev:

- Spørreskjema på engelsk og norsk
- Hovedbrev på norsk
- Brev til 1. puring på norsk
- Brev til 2. puring på norsk
- Hovedbrev på engelsk
- Brev til 1. puring på engelsk
- Brev til 2. puring på engelsk
- Spørreskjema på arabisk og norsk
- Hoved brev på arabisk
- Brev til 1. puring på arabisk
- Brev til 2. puring på arabisk
- Spørreskjema på serbokroatisk og albansk
- Hovedbrev på serbokroatisk
- Brev til 1. puring på serbokroatisk
- Brev til 2. puring på serbokroatisk
- Hovedbrev på albansk
- Brev til 1. puring på albansk
- Brev til 2. puring på albansk
- Spørreskjema på somalisk og norsk
- Brev til 2. puring på somalisk
- Spørreskjema på tyrkisk og norsk
- Hovedbrev på tyrkisk
- Brev til 1. puring på tyrkisk
- Brev til 2. puring på tyrkisk
- Spørreskjema på urdu og norsk
- Hovedbrev på urdu
- Brev til 1. puring på urdu
- Brev til 2. puring på urdu
- Spørreskjema på vietnamesisk og norsk
- Hovedbrev på vietnamesisk
- Brev til 1. puring på vietnamesisk
- Brev til 2. puring på vietnamesisk

2.5. Valg av samarbeidspartnere

Vi valgte disse samarbeidspartnere:

Fellesdata A/S med underleverandører sto for preprinting, konvoluttering, pakking, utsending, mottak, verifisering og optisk lesing. Fellesdata A/S ytte svært god service til SSB, og var profesjonelle.

Bongs sto for trykking av konvolutter. Vi valgte å trykke konvoluttene på brunt papir for å få et offisielt preg på utsendingen. I tillegg trykket vi i stedet for SSB-logoen riksvåpenet på forsiden av konvoluttene. SSB og vår adresse var trykt på baksiden med anonym tekst. Dette gjorde vi i håp om at utsendingen ikke skulle forveksles med reklame. Det var klare råd fra fokusgruppene som gjorde at vi valgte å legge vekt på å få til et så offisielt preg på konvoluttene som mulig.

Sem sto for trykking av alle versjoner av spørreskjema og informasjonsbrev. Fellesdata som skulle lese spørreskjemaene fikk prøver av spørreskjema som de godkjente. Ikke alt ble godkjent, og Sem måtte trykke opp igjen. Fellesdata A/S sto for det meste av kontakten hos SEM. Informasjonsbrev måtte godkjennes av SSB igjen etter at SEM hadde satt brevet til trykking.

Terje Sæther, Grafisk Rådgivning A/S var altnuligmann og hjalp prosjektet i kontakt med de eksterne firmaene, og trakk i tråder for å oppnå gode resultater. Han kjenner den grafiske bransjen godt, og var til stor hjelp blant annet ved kontraktsgjennomgang med firmaene.

Alle versjonene av spørreskjema ble laget ferdig i SSB før de ble sendt direkte til trykking. Denne delen av jobben er ganske stor, og i senere spørreskjemaundersøkelser hvor det kreves at mye av materialet som skal brukes er på forskjellige språk, er det viktig at denne jobben ikke underestimeres. Spesielt gjelder dette når det må brukes fonter som ikke er med i vårt alfabet.

Det er viktig å få pdf - filer, eller låste filer fra oversetterne i tillegg til utskrifter og filer som det kan jobbes i, og det er uhyre viktig å sjekke det endelige resultatet mot utskrift fra oversetteren. Kvalitetssjekk av oversettelsene er også nødvendig. Det skal ikke så mye til før noen bokstaver endrer seg, og ikke alle skrifttyper klarer å ta hånd om alle tegnene. Her gjelder det å lese nøye korrektur før resultatet kan godkjennes!

Oversettere:

- Oslo Translatørbyrå sørget for oversettelse til urdu.
- Translatørbyrået apropos: sto for oversettelsene til albansk, arabisk, engelsk, serbokroatisk, tyrkisk og vietnamesisk.
- I tillegg fikk vi en SSB-ansatt med somalisk bakgrunn til å oversette informasjonsbrev og spørreskjema til somalisk til 2. purring.

3. Informasjonsarbeid

Informasjonstiltak for å minske frafall blant innvandrere

3.1. Innledning

Dette kapittelet skal vi se på de informasjonsaktiviteter som ble gjennomført i forbindelse med utdanningsundersøkelsen, og prøve å trekke noen konklusjoner om hvilke tiltak kan være hensiktsmessige for at innvandrere skal få informasjon og motivasjon til å svare på postale skjemaundersøkelser

Stikkordet for informasjonsaktiviteter i forbindelse med utdanningsundersøkelsen var nettverksbinding.

Hypotesen var at skulle vi nå frem til de forskjellige innvandrergruppene så måtte vi få kontakter og knytte til oss personer som var i miljøene. Vi måtte finne frem til hvilke organisasjoner, trossamfunn, offentlige instanser og opplæringsinstitusjoner som det ville være aktuelt å ta kontakt med. På grunn av tidsperspektivet rettet informasjonsaktivitetene seg i første rekke mot innvandrere bosatt i Oslo, men hensikten her er å komme frem med en strategi som skal kunne benyttes uavhengig av geografi.

3.2. Kartlegging av aktuelle instanser

Poenget med dette avsnittet er å gi et innspill til hvilke fora det kan være aktuelt å henvende seg til når man skal planlegge en informasjonsstrategi rettet mot innvandrere. Organisasjoner, institusjoner omorganiseres, ting legges ned og nye vokser frem, derfor er denne informasjonen kun ment som et innspill til hvor man kan begynne å orientere seg.

3.2.1. Statlige og kommunale fora

Flyktning- og innvandreretaten i Oslo kommune

Etaten har oversikt over alle offentlige foreninger, ressurscenter og opplæringstiltak for fremmedspråklige i Oslo. Innvandreretaten distribuerer støtte til private organisasjoner, og kan være en verdifull støttespiller når det gjelder å identifisere de største og mest stabile innvandrersorganisasjonene.

Flyktning- og innvandrerkonsulenter i kommunene ellers

De fleste kommuner i Norge har egne innvandrerkonsulenter. Disse driver med koordinering, bosetting, sosial hjelpetiltak og opplæring. Innvandrerkonsulentene representerer ofte bindeledet mellom den enkelte innvandrerfamilie og den norske stat. Kommer det et spørreskjema i posten vil det for mange være naturlig å henvende seg til innvandrerkonsulenten for å få hjelp og informasjon. Blir innvandrerkonsulentene orientert om undersøkelser vil de kunne svare på spørsmål og informere innvandrere som henvender seg til kommunen.

3.2.2. Arbeidskontor og sosialkontor i hele landet

På samme måte som innvandrerkonsulenter representerer også arbeids- og sosialkontor i landet en instans mange med utenlandsk bakgrunn er i kontakt med i sin etableringsfase. Derfor bør de også kontaktes, og det bør eventuelt bli hengt opp plakater eller lagt ut informasjonsmateriell der.

3.2.3. Innvandrereorganisasjoner i Oslo som mottar statsstøtte

Flyktning- og innvandreretaten i Oslo har oversikt over hvilke innvandrereorganisasjoner som eksisterer i Oslo. I alt dreier det seg om ca. 360 organisasjoner. I disse organisasjonene finner man resurspersoner og opinionsdannere i flere innvandrermiljøer. Kan man få disse personene til å informere om undersøkelser i sine organisasjoner, oppnår man både at undersøkelsen blir kjent og at den oppnår legitimitet.

3.2.4. Skoler og opplæringssentra

I Oslo konsentrerte vi oss om følgende skoler:

Rosenhof Voksenopplæringscenter

Skolen administrerer de første 500 timene med undervisning som alle fremmedspråklige har tilbud om. Det vil si nesten alle fremmedspråklige i Oslo starter på Rosenhof. I tillegg administreres en rekke kvinneprosjekter av Rosenhof, herunder kvinneundervisningen i Romsås, Sagene, Holmlia, gamlebyen og Klemetsrud.

I alt har skolen til en hver tid ca. 2000 elever

SRV - Statens Ressurs og voksenopplærings-senter

Gir opplæring til fremmedspråklige som trenger norsk gymnas for å få godkjent utdanning og som vil studere videre. Stor skole med mange klasser som representerer en mulighet til å treffe mange av utenlandsk bakgrunn med utdanning fra utlandet.

IFF - Introduksjonskurs for fremmedspråklige

Dette er grunnopplæring for fremmedspråklige som vil videre på arbeidsmarkedstiltak.

3.2.5. Trossamfunn

Fylkesmannen i Oslo har liste over hvilke trossamfunn som eksisterer og hvor mange medlemmer de har, samt adresse og kontaktperson. Ut i fra dette kan man, akkurat som med innvandrereorganisasjonene, komme i kontakt med opinionsdannere og åndelige ledere som kan, hvis de vil bidra med informasjon om undersøkelsen, skaffe større legitimitet til undersøkelsen.

3.2.6. Media

De fleste større byene har egne minoritetsradioer. I tillegg sender NRK2 landsdekkende nyheter på urdu, somalisk, serbokroatisk, arabisk og vietnamesisk. Her går det an å sende en pressemelding, og samtidig be de lage en reportasje om hvorfor en slik undersøkelse gjennomføres, eventuelt at det kjøpes noe reklametid.

3.3. Gjennomførte informasjonsaktiviteter for undersøkelsen "Opplysninger om opplæring, skolegang og utdanning 1999"

Dette avsnittet skal oppsummere hvilke aktiviteter som ble prioritert i utdanningsundersøkelsen og redegjøre for hvordan de ble gjennomført. Hensikten med dette avsnittet er å gi innspill til hvordan kontakten med disse institusjonene kan gjennomføres i fremtidige undersøkelser.

Tidsperspektivet under informasjonsarbeidet med utdanningsundersøkelsen gjorde det nødvendig å konsentrere seg om noen aktiviteter, og følgende områder ble derfor valgt ut:

3.3.1. Samarbeid med innvandringssetaten i Oslo

Innvandringssetaten i Oslo viste seg å være en verdifull samarbeidspartner. Det ble avholdt et møte helt i begynnelsen av planleggingsfasen. Sammen med en representant fra etaten gikk vi gjennom alle 360 innvandrersorganisasjoner som mottar statsstøtte i Oslo. Vi fikk tips og råd om hvilke organisasjoner vi burde kontakte, samt hvordan vi burde gå frem i vår kontakt med respektive organisasjonene.

3.3.2. Samarbeid med rådet for innvandrersorganisasjoner

Rådet for innvandrersorganisasjoner er samtlige innvandrersorganisasjoner sin paraplyorganisasjon. Det er to representanter fra hvert kontinent, samt representanter fra de største organisasjonene. Vi stilte opp på et av deres møter og informerte om utdanningsundersøkelsen med det ønske om at representantene i rådet skulle ta med informasjonen videre til sine underliggende organisasjoner. Deltakerne fra innv.org. var positive til undersøkelsen. Det ble avtalt at vi skulle sende de informasjonsmateriell om undersøkelsen, så skulle de spre det videre. Rådet anbefalte oss å annonsere i OsloPosten og OsloNytt, og henge opp plakater på steder hvor innvandrere handler.

3.3.3. Brev og plakater til de 50 største innvandrersorganisasjoner

På bakgrunn av den informasjon vi hadde fått av Innvandringssetaten sendte vi brev med plakater, eksempler på skjema og navn på kontaktpersoner til de 50 største innvandrersorganisasjonene i Oslo.

Se vedlegg 2 for eksempel på brev sendt til innvandrersorganisasjoner.

3.3.4. Besøk hos 5 store organisasjoner, møter med ressurspersoner og opinionsdannere

I alt ble 5 innvandrersorganisasjoner besøkt, i første rekke somaliske og eritreiske organisasjoner. På besøkene ble de første 10 til 15 minuttene brukt til å orientere om undersøkelsen, deretter ble det åpnet for spørsmål. Til slutt opprettet vi en "stand" hvor folk kunne få hjelp til å fylle ut skjema. Videre ble det avholdt møter med ledere for somaliske og pakistanske velferdsforeninger, i alt 4 møter. I tillegg til å informere om undersøkelsen sendte vi med lederne plakater med informasjon om undersøkelsen som vi ba om ble hengt opp i deres forsamlingslokaler.

3.3.5. Samarbeid med Oslo Røde Kors Internasjonale Senter

ORKIS - Oslo Røde Kors Internasjonale Senter huser flere av de største innvandrersorganisasjonene. ORKIS var en positiv samarbeidspartner som fritt lot oss henge opp plakater og lage "stands" hvor vi hjalp til å fylle ut skjema.

3.3.6. Opplæringsinstitusjoner

Vi besøkte følgende skoler:

- Rosenhof - 2000 elever
- Statens Ressurs- og voksenopplæringscenter - 1700 elever
- Introduksjonskurs for Fremmedspråklige (IFF) - tillatelse til å sende brev til IFF sin private kursleverandører og pålegge de å bruke tid på å informere om undersøkelsen

På forhånd hadde vi avtalt med rektor/inspektør på skolene at vi skulle holde et informasjonsmøte med lærerne om hensikten med undersøkelsen og forklaring av hvordan skjemaet skal fylles ut.

Målet var at etter informasjonsmøtet tar lærerne og formidler informasjonen videre i klassene.

3.3.7. Flyktning- og innvandrerkonsulenter

Det ble sendt ut 2 brev til alle flyktninger og innvandrerkonsulenter i landet. UDI hadde på forhånd både gitt oss lister og adresselapper. Hensikten med utsendelse 1 var å informere om at undersøkelsen og be om hjelp med å spre informasjon. I utsendelse 2 minnet vi på om nå var undersøkelsen i gang, samtidig som vi sendte med eksempel på skjema og plakater. Se vedlegg for utsendelse til flyktning- og innvandrerkonsulenter.

3.3.8. Trossamfunn

Følgende aktiviteter ble gjennomført:

- Brev til de 5 største islamske samfunn
- Møte med islamsk råd i Norge
- Informerte i moskeen under fredagsbønnen
- Plakater og informasjon i den somaliske moskeen

To personer i prosjektet stilte opp under fredagsbønnen i World Islamic Mission og Jamat E Ahl E Sunnat, den største moskeen i Oslo, og informere om undersøkelsen. Først informerte en imam som under møtet med islamsk råd hadde fått informasjon om undersøkelsen. Deretter stilte vi opp som representanter fra SSB og fortalte om hvorfor det var viktig å fylle ut skjema, samtidig som vi viste eksempler på skjema.

3.3.9 Media

Følgende media sendte reportasjer om undersøkelsen:

Reportasje i **Migranytt** den 05.11, samme dato som alle skulle ha mottatt spørreskjema. Migranytt er landsdekkende og sender på 5 forskjellige språk. Pressemeldingen fra SSB ble lest opp på samtlige språk samtidig som det ble vist SSBs logo og eksempler på skjema

Radio Internasjonal Bergen - er den eneste minoritetsspråklige radioen på Vestlandet. De sender på 8 forskjellige språk, og gjentok pressemeldingen fra SSB på de forskjellige språk flere ganger i løpet av en 2 ukers periode

Radio Tellus Oslo sender på 9 forskjellige språk (urdu, persisk, tamil, engelsk, norsk, vietnamesisk, punjabi, swahili og spansk) og sendte pressemeldingen 1 gang på hvert av de aktuelle språkene-

Radio America Latina er radiostasjonen på Østlandet for alle spansktalende. De repeterte oppfordringen om å fylle ut skjema flere ganger i løpet av den aktuelle uken.

3.4. Erfaringer og råd til fremtidige undersøkelser rettet mot innvandrere, eller for store undersøkelser hvor det er viktig at innvandrere ikke blir en stor frafallsgruppe:

Basert på de erfaringer som er gjort kan vi anta at følgende informasjonsaktiviteter bidrar til minske frafallet blant innvandrere:

- Nettverksarbeid og kontakt med opinionsdannere bidrar til å spre informasjon om undersøkelsen, samt skaffe undersøkelsen legitimitet
- Trossamfunn er en viktig kilde for slik nettverksbygging
- Opplæringsinstitusjoner, samt statlige og kommunale institusjoner som arbeider med innvandrere er viktig at får informasjon om undersøkelser, siden dette er institusjoner som gjerne blir kontaktet av innvandrere hvis de trenger hjelp
- Innslag i minoritetsspråklige media bidrar til å spre informasjonen effektivt på flere språk.

3.5. Eksempler på brev som ble sendt ut i informasjonskampanjen

Brev til innvandrersorganisasjoner

Kongsvinger, 26. oktober 1999
Vår ref.: 99/1505

Undersøkelse om opplæring, skolegang og utdanning 1999.

Statistisk sentralbyrå (SSB) vil med dette informere de største innvandrersorganisasjonene om "Undersøkelse om utdanning" som vil foregå i november og desember 1999. Undersøkelsen er skjemasert og vil bli sendt ut til ca. 90 000 personer. Undersøkelsen inngår som en del av den landsomfattende Folke- og boligtellingsundersøkelsen som vil bli gjennomført i år 2000/2001.

De fleste av dem som får tilsendt skjema er av fremmedspråklig opprinnelse.

Det er viktig for SSB at alle som blir berørt av undersøkelsen er orientert. Derfor henvender vi oss til de største innvandrersorganisasjonene med denne informasjonen. Siden innvandrersorganisasjoner fungerer både som ressurscenter og samlingssted for mottagere av spørreskjema, ser SSB det som svært ønskelig at innvandrersorganisasjonene stiller seg positive til undersøkelsen, og er behjelpelig med å svare på spørsmål mottakerne av skjema måtte ha.

Bakgrunn og formålet med undersøkelsen:

I SSB har vi gode opplysninger om utdanning som er fullført i Norge, men vi mangler nesten helt opplysninger om utdanning som er fullført i utlandet. Ved å skaffe til veie slik kunnskap kan SSB produsere en bedre utdanningsstatistikk. Økt kunnskap kan gjøre det mulig å sette i verk tiltak for å bedre situasjonen for ulike grupper, og videre bidra til at flere får brukt sine ressurser. Det er også viktig at dere oppfordrer og hjelper personer uten utdanning til å svare på spørreskjema de har fått.

Gjennomføring av undersøkelsen

Utsendingen til de ca. 90 000 personene består av et kort spørreskjema og et informasjonsbrev hvor mottaker blir orientert om undersøkelsen. Spørreskjema og informasjonsbrev vil foreligge på følgende språk: Arabisk, engelsk, tyrkisk, urdu, vietnamesisk, albansk og serbokroatisk.

SSB vil videre opprette en svarsentral hvor mottakerne kan ringe gratis hvis de ønsker mer informasjon om undersøkelsen eller trenger hjelp til å fylle ut skjema. Svartjenesten vil bli bemannet med representanter fra de største språkgruppene.

Vedlagt i denne sendingen følger et eksempel på et spørreskjema og informasjonsbrev. I tillegg sender vi med en plakat med informasjon om undersøkelsen. SSB vil være svært takknemlig om denne plakaten kunne henges opp i deres forsamlingslokale.

SSB vil på forhånd takke for det bidraget dere kan gi til undersøkelsen.

Hjemmel for undersøkelsen

Undersøkelsen har hjemmel i Lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå av 16. juni 1989 nr. 54 (statistikkloven) §§2-2 og 2-3. Det betyr at alle som får tilsendt skjema har plikt til å svare. Men det er viktig for SSB at mottagerne av skjema oppfatter undersøkelsen som et positivt tiltak og som en mulighet til å få oversikt over de ressurser som finnes i Norge.

Skulle dere ha noen spørsmål vedrørende undersøkelsen, kontakt med Elisabeth Dalheim på telefon 62 88 51 95, eller Kristina Johnsen på telefon 62 88 55 20. Vi vil med glede svare på spørsmål eller informere mer om undersøkelsen.

På forhånd takk for hjelpen.

Med vennlig hilsen

Svein Longva
adm.dir.

Første utsendelse til flyktning- og innvandrerkonsulenter

Kongsvinger, 19. oktober 1999
Vår ref.: 99/1505

Undersøkelse om opplæring, skolegang og utdanning 1999.

Statistisk sentralbyrå (SSB) vil med dette informere alle flyktning- og innvandrerkontor i landet om undersøkelsen "skolegang i utlandet" som vil foregå i begynnelsen av november 1999. Undersøkelsen er skjemabasert og vil bli sendt ut til ca. 90 000 personer. Undersøkelsen inngår som en del av Folke- og boligtellingsundersøkelsen som vil bli gjennomført i år 2000/2001.

Majoriteten av de som får tilsendt skjema vil være av fremmedspråklig opprinnelse.

Det er viktig for SSB at alle som er engasjert i arbeid med flyktninger og fremmedspråklige er orientert om undersøkelsen. Det er sannsynlig at de vil få spørsmål både om hensikten med undersøkelsen og praktiske sider ved å svare på spørreskjemaet.

Bakgrunn og formålet med undersøkelsen:

I SSB har vi gode opplysninger om utdanning som er fullført i Norge, men vi mangler nesten helt opplysninger om utdanning som er fullført i utlandet. Ved å skaffe til veie slik kunnskap kan SSB produsere en bedre utdanningsstatistikk. Økt kunnskap kan gjøre det mulig å sette i verk tiltak for å bedre situasjonen for ulike grupper, og derigjennom bidra til at flere får brukt sine ressurser.

Gjennomføring av undersøkelsen

Utsendingen til de ca. 90 000 personene består av et kort spørreskjema og et informasjonsbrev hvor mottaker blir orientert om undersøkelsen. Spørreskjema og informasjonsbrev vil foreligge på følgende språk: Arabisk, engelsk, tyrkisk, urdu, vietnamesisk, albansk og serbokroatisk. SSB vil videre opprette en svarsentral hvor mottakerne kan ringe gratis hvis de ønsker mer informasjon om undersøkelsen eller trenger hjelp til å fylle ut skjema. Svartjenesten vil bli bemannet med representanter fra de største språkgruppene.

SSB vet at flere av mottakerne er vant til å henvende seg til flyktning- og innvandrerkontorene med forskjellige spørsmål. Vi antar derfor at dere vil få spørsmål om undersøkelsen. SSB ser det som svært ønskelig at flyktning- og innvandrerkontorene stiller seg positive til undersøkelsen og er behjelpelig med å svare på spørsmål mottakerne av skjema måtte ha. For å gjøre dette arbeidet lettere vil vi i uke 43 sende dere mer informasjon om undersøkelsen, inkludert skjema og informasjonsbrev.

SSB vil på forhånd takke for det bidraget dere kan gi til undersøkelsen.

Hjemmel for undersøkelsen

Undersøkelsen har hjemmel i Lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå av 16. juni 1989 nr. 54 (statistikkloven) §§2-2 og 2-3. Det betyr at alle som får tilsendt skjema har plikt til å svare.

Skulle dere ha noen spørsmål vedrørende undersøkelsen, vennligst ta kontakt med Elisabeth Dalheim på telefon 62 88 51 95, eller Kristina Johnsen på telefon 62 88 55 20.

På forhånd takk for hjelpen.

Med vennlig hilsen

Svein Longva
adm.dir.

Andre brev til flyktning- og innvandringsorganisasjoner

Undersøkelse om opplæring, skolegang og utdanning 1999.

Statistisk sentralbyrå (SSB) viser til brev datert 19.10. 99, med referansenummer 99/1505 hvor vi informerer om undersøkelsen "skolegang fullført i utlandet" Som avtalt i dette brevet sender vi her mer informasjon om undersøkelsen.

Vedlagt i denne sendingen følger et eksempel på et spørreskjema og informasjonsbrev. I den forbindelse ber vi dere være så vennlige og presisere for mottakerne av skjema som henvender seg til dere, at de må fylle ut og returnere det originale spørreskjemaet som de mottok i posten. I tillegg sender vi med en plakat med informasjon om undersøkelsen. SSB vil være svært takknemlig om denne plakaten kunne henges opp på et sted hvor den er godt synlig.

Som tidligere nevnt har SSB utarbeidet spørreskjema og informasjonsbrev på følgende språk: Arabisk, engelsk, tyrkisk, urdu, vietnamesisk, albansk og serbokroatisk.

SSB vil videre opprette en svarsentral hvor mottakerne kan ringe gratis hvis de ønsker mer informasjon om undersøkelsen eller trenger hjelp til å fylle ut skjema. Svartjenesten vil bli bemannet med personer som i tillegg til norsk og engelsk behersker albansk, arabisk, persisk, serbokroatisk, somali, spansk, tyrkisk, urdu, punjabi og vietnamesisk. Telefonnummeret til denne svartjenesten er **800 81 781**. Vi vil be dere oppfordre mottakerne av skjema til å benytte seg av denne tjenesten dersom de trenger mer informasjon om undersøkelsen.

Som nevnt i brev av 19.10. har mottaker av undersøkelsen svarplikt. Dette er hjemlet i Lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå av 16. juni 1989 nr. 54 (statistikkloven) §§2-2 og 2-3 Men det er viktig for SSB at mottagerne av skjema oppfatter undersøkelsen som et positivt tiltak og som en mulighet til å få kartlagt de ressurser som finnes i Norge.

Skulle dere ha noen spørsmål vedrørende undersøkelsen, kontakt med Elisabeth Dalheim på telefon 62 88 51 95, eller Kristina Johnsen på telefon 62 88 55 20. Vi vil med glede svare på spørsmål eller informere mer om undersøkelsen. Dere kan også finne ytterligere informasjon om undersøkelsen på våre Web-sider www.ssb.no

På forhånd takk for hjelpen.

Med vennlig hilsen

Paul Inge Severeide
prosjektleder for Folke- og bolig tellingen 2001

4. Gjennomføring

Tidsplanen over alle aktivitetene i gjennomføringsfasen i prosjektet er lagt ved som vedlegg i dette notatet. Her vil jeg kommentere noen av de tingene som ikke kommer fram i vedlegget med oversikt over alle aktiviteter i denne fasen.

4.1. Tema

Utdanning er tydeligvis et tema som engasjerer! I form av alle brevene og andre henvendelser SSB fikk fra respondenter i spørreskjemaundersøkelsen, kan det virke som om mange av dem følte at de endelig ble tatt på alvor, og at de nå selv hadde muligheten til å fortelle hva slags utdanning de hadde. Mange er fortvilet fordi de ikke får uttelling for den utdanningen de har med seg når de flytter til Norge. På den andre siden er det mange som bærer på ønske om å fullføre utdanningen sin i Norge. Det at mange oppfatter utdanning som et interessant og nærliggende tema, kan ha bidratt til den høye svarprosenten.

4.2. Spørreskjema uten navn på respondenten

Vi valgte å preprinte navn og adresse kun på informasjonsbrevet, mens deltakernummer var printet både på brev og spørreskjema. I fokusgruppene hadde mange vært skeptisk til at navnene deres skulle stå trykt på spørreskjemaet, og mange var bekymret for at feil personer kunne få tak i skjemaene. Vi definerte derfor utdanning som sensitive opplysninger. Spesielt er dette tilfelle for innvandrere som kommer fra land hvor de har hatt et konfliktfylt forhold til staten.

Valget om å sende ut spørreskjema uten navn var en medvirkende årsak til at vi ikke valgte seksjon for dataregistrering i SSB som samarbeidspartner. På spørreskjemaet var det trykt både bar-kode og deltakernummer.

4.3. Hovedutsending, 1. purring og 2. purring med to språk i hver utsending

Her følger en oversikt over de ulike versjoner av spørreskjema og informasjonsbrev som utsendingene til de ulike respondentgruppene besto av:

- Arabisk og norsk
- Engelsk og norsk
- Serbokroatisk og albansk
- Somalisk og norsk (i 2. purring)
- Tyrkisk og norsk
- Urdu og norsk
- Vietnamesisk og norsk

I tillegg til hovedutsending ble det gjennomført to purringer. I alle versjonene av informasjonsbrev var det i tillegg til et fremmedspråk alltid med en versjon av det norsk brevet. I spørreskjemaet var det to språk. Grunnen til at vi endte opp med den løsningen var at det var vanskelig å skille mellom hvem som kan godt norsk, og hvem som foretrekker å svare på spørreskjemaet når det er på sitt morsmål. Ressurser var også avgjørende, da det ville ha vært mye dyrere å sende to eller tre skjema til nesten alle respondentene. Et poeng var også at vi ikke ville drukne mottakerne i papir. Fra fokusgruppene hadde vi lært at respondentene setter pris på at det ikke er for mye papir eller for mye å lese. Mange ville heller ikke lese brevet, og mange kunne derfor blitt forvirret av to skjema.

Unntaket om norsk i sendingen var utsendingene som gikk til de fleste med landbakgrunn fra Balkan. Her visste vi at det var mange som nettopp hadde kommet til Norge, og det var umulig å vite sikkert hvem som skulle ha hvilket språk. Denne løsningen førte til at det var en del som var sinte i telefonen fordi de hadde fått en versjon med spørreskjema på både serbokroatisk og albansk. Dette var etter råd fra universitetet i Oslo. På grunn av at mange i denne gruppen med respondenter ikke hadde vært i Norge lenge, var det mange som ikke kunne mye norsk i denne gruppen. Det var også svært vanskelig for SSB å vite hvem som behersket de ulike språkene. Vi ba oversettelsesbyrået finne en bosnier som skulle oversette til serbokroatisk, og hadde en albansk oversettelse i samme skjema. Dette satte sinnene i kok hos en del, men dette taklet svartjenesten svært bra. Ved siste purring sendte vi ut skjema på norsk og engelsk til personene som ikke hadde svart i denne gruppen.

Vi ønsket også at spørreskjemaet kunne stå på egne ben, og valgte å bake veiledningen inn i spørreskjemaet. Vi fikk mange positive tilbakemeldinger fra personer som fikk brev og skjema på sitt eget morsmål. Mange følte at de ble tatt på alvor på denne måten. Vi kunne nok ha oppnådd enda høyere svarprosent ved å oversette til flere språk. I framtidige spørreskjemaundersøkelser kan det lønne seg i form av sparte utgifter til purring, å oversette både skjema og brev til så mange språk som det er mulig å få til innenfor ressursrammene for prosjektet. Dette krever profesjonelle samarbeidspartnere, og nært samarbeid med firmaene som preprinter og sender ut utsendingene. Ved printstart måtte SSB komme til Fellesdata A/S for å godkjenne printprøver.

4.4. En "ekstra" purring...

SSB sto for all tilrettelegging av preprintingsfiler. Det meste i prosjektet fløt bra, og ting forløp etter planen. Men så skjedde det vi gjerne kunne ha vært for uten. I tilretteleggingen av preprintingsfilen til den første purringen skjedde det en programmeringsfeil i et SAS-program som gjorde at det var tilfeldig hvem som ble purret. I følge IT ekspertene var det bare et ord i SAS-programmet som kunne for hele feilen, men selv om ordet var lite så var feilen stor.

Da feilpurringen på grunn av IT-feil i SSB ble oppdaget, viste Fellesdata seg fra sin beste side. Da sto de fullt og helt til vår rådighet, og ga seg ikke før de hadde produsert og sendt ut et kort med beklagelse til alle som hadde fått feil purring om at de kunne se bort fra denne. Alt i løpet av en hektisk dag, slik at kortene i de fleste tilfellene rakk å komme før feilpurringene. Neste dag gikk også purringene til de resterende som virkelig skulle ha fått purring. Den "ekstra" purringen som ikke skulle ha funnet sted førte til mange ekstra telefoner til svartjenesten. Der beklaget vi så mye, og forsikret respondentene om at deres svar hadde kommet fram, og takket samtidig for

at de hadde sendt inn svar til SSB. Rask handling straks feilen ble oppdaget og utmerkede samarbeidspartnere gjorde at feilen ikke fikk så store følger som den lett kunne ha fått. Feilen viser at det er nødvendig å kvalitetssikre alle deler av et prosjekt, også der det kreves ekspertkunnskap! La en person til se på det som er gjort! Det gjelder alt fra eksterne oversettelser til interne SAS-program.

5. Svartjeneste

5.1. Beskrivelse av tjenesten

Hensikten med Grønn Linje (GL) var å tilby oppgavegiverne et gratis service- og informasjonstilbud på flere språk for å sikre datafangsten. På det meste var vi 11 personer som betjente svartjenesten som var operativ fra 2. november.

Den telefon det var lengst siden hadde en forespørsel, fikk den neste. Hvis alle apparatene var opptatt, fikk innringeren svar fra en talemaskin om at alle linjer var opptatt og ble bedt om å vente.

Hvis GL var stengt, fikk innringerne beskjed via en telefonsvarer hvilke tider linjen var åpen.

5.2. Praktisk gjennomføring

5.2.1. Åpningstid

I periodene vi regnet med at de fleste oppgavegiverne hadde mottatt skjemaene fra hovedutsending og purringene hadde vi utvidet åpningstid.

De første dagene med utvidet åpningstid hadde vi åpent til kl. 2000, men det viste seg at telefonstormen løyet utover aftenen, og vi reduserte åpningstiden til kl. 1830 de resterende dagene. Statistikk fra Telenor viser også det, og etter 1800 var det relativt få som ringte. For øvrig viser statistikken klart nedadgående kurve fra kl. 1530, noe som kan skyldes at oppgavegiverne trodde SSB hadde åpningstid som offentlige kontorer ?

5.2.2. Bemanning

På dager med utvidet åpningstid var det rekruttert fem personer med innvandrerbakgrunn, slik at spørsmål om skjemaet kunne besvares på totalt 23 språk.

I tillegg var to ansatte i SSB fra andre seksjoner som behersket flere språk med på svartjenesten etter kl. 1600 på dager med utvidet åpningstid, i tillegg til at vi kunne sette over telefoner på språk de behersket i kontortiden. Dessuten var det to personer ved seksjon 370 i tillegg til prosjektlederen som inngikk i svartjenesten.

5.2.3. Introduksjonskurs

Det ble arrangert et introduksjonskurs hvor det ble gjennomgått en mappe som var utarbeidet for de som skulle betjene svartjenesten.

Prosjektleder for folke- og bolig tellingen (seksjon 370) ønsket velkommen og presenterte SSB, og informerte om tidligere og forestående folke- og bolig tellinger.

Prosjektleder for den skjemaserte kompletteringen av registeret over befolkningens høyeste utdanning informerte om spørreskjemaundersøkelsen "Undersøkelse om skolegang". Hun tok også for seg argumenter som personene som skulle betjene svartjenesten kunne benytte for å overbevise oppgavegivere hvorfor det var viktig å få dem som ringte til å sende inn spørreskjemaet til SSB. Hun utfordret også deltakerne til å komme med argumenter.

En prosjektmedarbeider snakket om telefonkultur, og hadde en kort introduksjon av PC og bruk av denne.

En IT-medarbeider viste bruk av mottaksprotokollen som han hadde laget for undersøkelsen.

En annen prosjektmedarbeider demonstrerte bruken av telefonapparatene som den enkelte skulle benytte under svartjenesten. Herunder den disiplin hver enkelt måtte huske, med medflytt, ikke klar, stengt etc.

I ettertid bør vi kanskje ta kritikk på at vi ikke brukte mer tid på gjennomgang av Statistikkloven, da noen de eksternt rekrutterte hadde problemer med nordiske oppgavegivere, hva som ville skje hvis de ikke leverte inn utfylt skjema. Innringerne med landbakgrunn fra Skandinavia var også den gruppen hvor noen reagerte hvis ikke den som besvarte snakket feilfritt norsk uten aksent. De vanskelige telefonene ble ofte satt over til prosjektleder eller en av de andre SSB-ansatte som var til stede.

5.2.4. Beskrivelse av mappen

Det var utarbeidet en mappe/perm til hjelp for de som hadde vakt. Denne inneholdt:

- skjemaer og rettleiding på alle språk
- stikkord om undersøkelsen
- notat om problemer som kunne dukke opp i løpet av en telefonsamtale
- presentasjon av SSB
- taushetsplikten alle som arbeider i SSB må skrive under
- litt om folke- og bolig tellinger
- en veiledning om bruken av telefonapparatene
- litt telefonkultur
- litt om bruk av pc
- statistikkloven
- en argumentdel for å få oppgavegivere til å sende inn skjema.

5.2.5. Telefonsvarer/Talemaskin

Utenom de åpningstidene vi hadde på GL fikk de som ringte opplysninger på en telefonsvarer om når linjen var betjent.

Hvis for eksempel noen var på møte, noen på lunch og noen besvarte en henvendelse, fikk innringeren beskjed via en talemaskin at det for øyeblikket var stor trafikk og de ble bedt om å vente.

Prosjektleder leste inn alle talemeldingene på norsk og engelsk til telefonsvareren og talemaskinen. Prosjektet fikk også god hjelp av telefonansvarlig i SSB.

5.3. Hvor mange benyttet 800 81 781 (GL)?

Innkomne telefonsamtaler på GL 30. januar var 6 055, det vil si at mellom 6 og 7 % av utvalget har benyttet seg av det grønne nummeret. Dette er veldig mye i forhold til andre undersøkelser. Ved prøveundersøkelsen i 1999 til FoB2001 (PU99) var det mellom 1 og 2 prosent. Den uken vi hadde mest telefoner var uke 49 med 1 594 innkomne telefoner, og den dagen det var mest var 9. desember 1999 med 447. Det var dagen før svarfrist på første purring, og 13 dager etter utsending av første purring.

5.4. Statistikkrapporter

5.4.1. Webstatistikk

Vi bestilte Webstatistikk som kunne hentes ut daglig, ukentlig eller månedlig. Denne viser at det **totalt var 6 055 som ringte 800 81 781 til og med 31. januar.**

Som følge av hovedutsendingen, før første purring nådde oppgavegiverne, ringte det inn 1 991 stk

Som følge av første purring, før andre purring nådde oppgavegiverne, ringte det inn 3 298 stk. I noen av disse telefonene måtte vi beklage at en del som ikke skulle ha blitt purret, til vår alles store fortvilelse hadde blitt purret. Da var det greit å ha en effektiv gjeng i svartjenesten på plass!

Etter at andre purring nådde oppgavegiverne, ringte det inn 766 stk.

Webstatistikk:

Statistikk i perioden 2. november 1999 til 31. januar 2000

Antall Anrop	6 055
Svar	5 579
Svarprosent	92
Alle linjer belagt	231
Opptatt	1
Sperr	143
Ikke svar	0
Lagt på	101
Snitt samtaletid	153 sekunder
Snitt ringetid	6,6 sekunder

Regnskap 800 81 781

Etableringskostnader

Grønt nummer 800 81 781	1 350 kr
Sertifikat Webstatistikk	1 000 kr
Etablering Webstatistikk	2 000 kr
Trafikkpris	
Startpris	1 815 kr
Samtalepris	6 975 kr
Abonnementsavgift	1 350 kr

Statistikk

Timestatistikk	1 950 kr
Kvartalsavgift	2 250 kr

Samlede kostnader 18 690 kr

Alle priser er eksklusiv merverdiavgift.

Timeverk benyttet på svartjenesten i forbindelse med Utdanningsundersøkelsen:

Totalt timer benyttet i forbindelse med svartjenesten	1 305 timer
Av dette	
Overtid	170 timer
Innleid Arbeidskraft	255 timer
Ordinær arbeidstid	880 timer

5.4.2. Timestatistikk

Vi bestilte dessuten en timestatistikk i perioden 29. november til 17. desember 1999, for å få en dokumentasjon på våre antagelser om når det var størst trafikk.

Denne viser at det er i perioden kl.1130 - 1730 de fleste ringer

5.5. Faglig innhold

Hvilke spørsmål / kommentarer fikk vi i svartjenesten

- Hva er SSB ?
- Hvem er dere ?
- Hvorfor har jeg fått dette skjemaet?
- Fødeland : Hvordan veit dere i hvilket land jeg er født ?
- Navn : Hvordan kan dere vite at det er jeg som sender inn skjema i og med at det ikke er noe navn på oppgaven.
- Alder : Nordmenn godt opp i årene synes det var merkelig at vi skulle vite deres utdannelse nå, da mange av dem var blitt pensjonister. Dette var på grunn av at de hadde vært utenlands ved tellingstidspunktet i FoB70. Denne er nemlig basis for utdanningsregisteret som var basis for utsending av denne utdanningsundersøkelsen.

- Lovhjemmel : Flere siterte den svenske næringsministeren i forbindelse med fusjonen i Telenor - Telia som sa at Norge var den siste Sovjetstat. Andre skulle gå til advokat og "kjøre" saken i rettsapparatet. Noen skulle ta det opp med Amnesty International. En skulle ta opp saken i Europaparlamentet. Staten (AP) hadde forfulgt han i flere år, og han synes at den norske stat benyttet "Stasimetoder".
- Svartjenesten : Mange innringere var veldig imponert over at de kunne få snakke med folk som behersket språk fra deres "hjemland". Dette hadde vi inntrykk av var spesielt folk som snakket somalisk, arabisk og persisk. Men også albanere ble glade for å høre albansk, eller serbere serbokroatisk. Det var bare svært viktig at det ikke ble motsatt. Derfor ville de som behersket disse språkene gjerne få vite navn eller hvor personen som ringte inn kom fra før de begynte å snakke.
- Fagområde : Flere var sterkt i tvil om hvilke fagområde de skulle krysse på, da de synes at det var en veldig "grov" inndeling. Flere savnet hvor de skulle krysse av for datautdannelse. Dessuten at de bare skulle krysse av for et fagområde, når de hadde eksamener fra flere.
- SSB : Flere ringte for å forsikre seg at det var SSB som sto bak undersøkelsen.
- Land : Flere trodde at vi kun var interessert i utdannelsen de hadde tatt i Norge. Noen nordmenn trodde vi bare ville ha deres utdannelse i utlandet.
- Språk : Flere var forbannet for at de fikk skjemaet på et annet språk enn det som var deres morsmål. Dette gjaldt spesielt personer fra tidligere Jugoslavia og Tyskland. Dessuten reagerte veldig mange på at vi hadde serbokroatisk og albansk på samme skjema. Flere av oss fikk så øra "flagret", da de lurte på om vi ikke visste hva folkeslaget XX hadde gjort mot folkeslaget YY. Mange virkelig tømte seg, og vi måtte bare la dem få det ut, og tilbød oss å sende dem skjemaet på norsk. Noen var sinte på grunn av at vi ikke hadde sendt dem skjema på norsk, da de nå bodde i Norge.³
- Skilsmisser : Som for folk flest var det flere som var skilt, og de ante ikke hvor eks'n var nå, og flere brydde seg heller ikke om å videresende skjemaet til vedkommende.
- Utenlands : Flere oppgavegivere var utenlands, og de som tok imot posten ante ikke noe om utdannelsen til oppgavegiver. Flere visste det, men ville ikke gi oss utdannelsen da de mente at det var en privat sak. Andre igjen var meget velvillige.
- Gavekort : Mange stilte spørsmål om de virkelig var med i trekning av gavekort
- Manglende skjema : Hvorfor har ikke jeg fått skjema, når slektningen / naboen / kameraten som de hjalp med å ringe / fylle ut skjema for hadde fått skjema
- Skandinaver : Det var mange sinte skandinavere, som synes det var nedverdiggende at de skulle få skjema, dette måtte jo være for "utlendinger".
- Positive tilbakemeldinger : Det var overraskende mange positive tilbakemeldinger om undersøkelsen, og at vi nå endelig spurte om deres utdanning
- Det var mange kommentarer om hvor "fascistisk" det norske arbeidsmarkedet og godkjenningssystemet er. Mange klaget over å ikke få noe igjen for utdanningen sin utenfor Norge. Det var veldig mange som klaget over å bli forbigått ved ansettelser, overraskende mange også fra EU-land. Det var mange som var triste fordi de måtte arbeide som vaskehjelp, når de har høy utdanning og hadde en jobb etter utdanning i landet de kom fra.
- Lære seg skrive og lese : Flere ytret ønske om å kunne lære seg å skrive og lese for å følge med på det som skjer.
- Kontakt : Det var noen som benyttet svartjenesten til å lette sitt hjerte om både det ene og andre, og som satte pris på at det var noen som vil lytte på dem.

³ Grunnen til at vi hadde serbokroatisk og albansk i samme skjema, var at det er vanskelig å vite hvilke språk respondentene fra disse landgruppene behersker. Vi prøvde å nå flest mulig på denne måten. I andre purring sendte vi disse gruppene skjema og brev på norsk og engelsk. Alle andre grupper fikk skjema og brev på norsk og et annet språk

- Viktig : De aller fleste som ringte inn oppfattet temaet for undersøkelsen som veldig viktig.
- Psykisk utviklingshemmede : Vergene til disse var forbannet på grunn av at de hadde fått skjema, da de hadde gitt Byrået opplysninger om dette utallige ganger ved tidligere undersøkelser.
- Død : De kjedeligste telefonene var jo når oppgavegiver var død. Spesielt en som hadde mistet sin datter noen dager før han mottok et skjema på hennes navn. Vi brukte hele tiden den mest oppdaterte versjonen av BEBAS, men med en så stor populasjon er slike situasjoner nesten uunngåelig.
- Diverse : Mange benyttet anledningen til å spørre om mange andre ting de lurte på, tiltroen til hva vi kunne svare på var stor. bl.a. ble jeg spurt om å gi råd om hva ungene burde studere. Mange lurte på hvordan de skulle gå fram for å få godkjent utdanningen sin. Hva de skulle gjøre for å få skolegang, hvordan de ev. kunne studere videre. En ba meg innstendig om å sørge for at gutten hans fikk begynne i barnehagen. Verken han eller kona kunne noe særlig norsk, og de var redd for at sønnen skulle begynne på skolen uten at han kunne noe norsk. I deres omgangskrets snakket de morsmålet sitt, og faren var derfor alvorlig bekymret for at sønnen ikke hadde fått barnehageplass. Hans første sønn hadde allerede falt ut av det norske skolesystemet, og han var så redd for at det samme skulle skje med den yngste sønnen hvis de ikke fikk barnehageplass til ham.
- Spesielt fikk de som kunne snakke morsmålet til dem som ringte inn mange fortrolige spørsmål. Flere av de innleide personene i svartjenesten fikk invitasjoner til å besøke dem som ringte inn, personene ble så glad og overrasket over å treffe vennlige mennesker som snakket deres eget språk. Det kom også forespørsler om vi kunne hjelpe til med å skaffe husvære, møbler, jobb, godkjenninger og attester.
- Opplæring : Noen var fortvilet fordi de ikke klarte å hjelpe ungene sine med lekser, eller i hele tatt følge med på det de lærte. Det kom flere praktiske forslag til hvordan opplæring av voksne kunne foregå mens barna var i barnehage eller skole.
- Norskfødte : Flere av de norskfødte som ringte inn var sinte på den norske stat fordi de aldri hadde klart å gi dem skikkelig skolegang. Det var flere som fortalte at de hadde falt utenfor, og at skolen ikke hadde taklet deres problemer.
- Sinte : Hvis det var noen som var sint i begynnelsen av en samtale, hjalp det ofte å sette telefonen videre. Da var personen ferdig med å være sint, og hadde fått lettet på presset. De som var i svartjenesten ble etter hvert eksperter på å få personene som ringte inn til å bli fornøyde, og å sende inn skjema.
- Svartjenesten : Alle som var med i svartjenesten gjorde en stor innsats, og var svært tålmodig og vennlig mot alle som ringte inn.

5.6. Hva var problematisk for svartjenesten?

- Kverulanter : De eksternt rekrutterte opplevde det som vanskelig når noen ville vite hvordan SSB kunne pålegge oppgavegiverne å måtte svare på skjemaet. Spesielt de som ville vite hva som skjedde med dem hvis de ikke svarte. I og med at vi egentlig ikke hadde noen "straff" hvis oppgavegiverne ikke sendte inn skjema, hadde noen av dem problemer med å overbevise spesielt de nordiske oppgavegiverne. Disse ble satt over til de fast ansatte, slik at det i praksis vil si at det var de som snakket med dem. For senere undersøkelser bør vi kanskje legge enda mer tid på gjennomgang av Statistikkloven. Se også under pkt. 2.3 (introduksjonskurs) og underpunktet lovhjemmel pkt.4.

- Innvandrere : Flere kunne ikke skjønne hvordan SSB kunne ha lov hjemmel for å vite hva slags utdanning de hadde fullført i det landet de kom fra. Flere mente at det var personlige opplysninger som bare angikk dem selv. Men hvis vi hadde noen som kunne snakke med dem på deres eget språk, var det ikke et så stort problem allikevel, og de aller fleste fylte da ut skjemaet i løpet av telefonsamtalen.
- De med norsk bakgrunn: Spesielt de som hadde samme utgangspunkt som beskrevet i punktet ovenfor var vanskelige. Enda mer kverulantiske ble de, da de skjønnte at de snakket med noen av våre eksternt rekrutterte.
- "Eksil nordmenn" : Da myndighetene ikke hadde fanget opp deres utdanning da de var blitt så "gamle" som de var nå, så kunne de ikke skjønne hva de skulle med utdannelsen nå.
- Denne gruppen reagerte også på at de skulle svare på skjemaet som kun måtte gjelde for innvandrere. De hadde sett gjennom skjemaet og syntes at det nesten var nedverdiggende å svare, spesielt på grunn av spørsmål 10.
- Etter første og andre purring var det veldig mange som ringte og sa at de hadde levert inn oppgaven, med en gang de hadde fått skjemaet. Disse var veldig irriterte, og det opplevde svartjenesten som ubehagelig, da vi etter hvert ble klar over og trodde på oppgavegiverne at de hadde levert. Dette ble etter hvert også mer eller mindre bekreftet i og med at Fellesdata en gang fant en pulje, og vi fikk jo ved oversendelse 17. januar oversendt 480 skjema med 0 som åttende siffer i skjemaidenten. Det er lite trolig at oppgavegiverne etter å ha mottatt tre skjema sender inn det som de fikk først, to måneder etter at de fikk det siste. Ved forsendelsen 25. januar var det 21 tilsvarende. Det ble slitsomt for svartjenesten etter hvert å gi Postverket all skylden.
- Dette viser at det er veldig viktig med kvalitetssikring av innkviktingene. Små feil eller forsinkelser gir mye ekstraarbeid.

5.7. Hva kunne eventuelt ha blitt gjort annerledes?

- Det ble for lange perioder før vi fikk identer fra Fellesdata. Er overbevist om at veldig mange telefonsamtaler hadde vært mye kortere hvis mottaksprotokollen hadde vært oppdatert hver uke i stedet for hver måned (var tilpasset purringer). Dessuten ville mange telefonsamtaler vært mye mer hyggelige, og vi i svartjenesten hadde hatt mye bedre samvittighet overfor Postverket.
- Det som selvsagt skulle vært annerledes er at vi gjerne skulle vært feilpurringen foruten. De som ble feilpurret fikk tilsendt et postkort hvor vi beklaget feilen. Svartjenesten fikk på grunn av denne feilen god trening i å takle sinte mennesker i telefonen!
- Tror ellers at ikke så mye annet kunne vært gjort annerledes i forbindelse med svartjenesten i og med at den fungerte så godt som den gjorde. Grunnen til den store responsen ligger nok mye i informasjonstiltakene som var gjort på forhånd, og det grundige forarbeidet som var lagt ned.

6. Svarprosjenter

Tabell 3 Svarprosent etter landbakgrunn og kjønn, sortert alfabetisk ⁴.

landkode	Bakgrunn	Svarprosent			Antall i undersøkelsen		
		I alt	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner
	I alt	84	82	85	3	82 383 40 222	42 161
404	Afghanistan	79	84	75	-9	193	94 99
111	Albania	81	81	82	1	54	26 28
203	Algerie	75	77	72	-5	239	142 97
204	Angola	93	94	91	-3	40	18 22
705	Argentina	89	90	88	-2	81	40 41
407	Aserbajdsjan	82	75	86	11	34	12 22
805	Australia	92	90	95	5	230	147 83
410	Bangladesh	80	77	83	6	95	47 48
112	Belgia	86	89	82	-7	152	74 78
155	Bosnia-Hercegovina	85	85	86	1	4 862	2 300 2 562
715	Brasil	91	94	90	-4	250	52 198
113	Bulgaria	91	90	92	2	289	147 142
612	Canada	93	91	95	4	379	195 184
725	Chile	71	68	73	5	768	362 406
730	Colombia	87	86	88	2	102	29 73
620	Cuba	90	94	88	-6	107	35 72
101	Danmark	90	88	94	6	4 094	2 396 1 698
624	Den dominikanske rep,	69	57	70	13	77	7 70
735	Ecuador	89	91	86	-5	44	22 22
249	Egypt	88	90	85	-5	111	77 34
241	Eritrea	67	67	68	1	141	57 84
115	Estland	95	91	95	4	110	11 99
246	Etiopia	77	81	73	-8	435	224 211
428	Filippinene	90	85	91	6	1 528	216 1 312
103	Finland	87	83	91	8	2 503	1 194 1 309
117	Frankrike	87	86	89	3	901	562 339
104	Færøyene	79	73	90	17	251	159 92
256	Gambia	72	71	72	1	155	91 64
260	Ghana	84	93	78	-15	259	101 158
119	Hellas	83	82	91	9	175	153 22
436	Hongkong	83	80	86	6	187	95 92
120	Hviterussland	91	80	92	12	43	5 38
444	India	77	76	78	2	1 105	494 611
448	Indonesia	84	75	91	16	116	48 68
452	Irak	78	78	78	0	2 792	1 826 966
456	Iran	84	82	86	4	1 846	925 921
121	Irland	88	89	86	-3	149	91 58
105	Island	89	89	90	1	1 179	626 553
460	Israel	85	84	88	4	127	86 41
123	Italia	89	87	92	5	416	290 126
464	Japan	88	84	90	6	188	51 137
476	Jordan	94	95	92	-3	32	19 13
125	Jugoslavia	70	70	70	0	4 333	2 282 2 051
478	Kambodsja	86	91	84	-7	36	11 25
273	Kapp Verde	77	77	77	0	74	39 35
276	Kenya	87	85	88	3	134	48 86
484	Kina	84	82	86	4	996	432 564

⁴ bare land der brutto utvalget var minst 30 personer er med i denne oversikten.

Forts. tabell 3 Svarprosent etter landbakgrunn og kjønn, sortert alfabetisk.

landkode	Bakgrunn	Svarprosent				Antall i undersøkelsen			
		I alt	Menn	Kvinner	Differanse mellom kvinner og menn. Prosentpoeng	Totalt	Menn	Kvinner	
279	Kongo tidl Zaire	77	75	81	6	53	32	21	
122	Kroatia	87	87	88	1	620	342	278	
500	Kypros	97	96	100	4	32	28	4	
124	Latvia	95	92	96	4	106	12	94	
508	Libanon	79	73	86	13	403	206	197	
136	Litauen	94	100	93	-7	117	12	105	
156	Makedonia	61	65	58	-7	239	111	128	
512	Malaysia	88	89	88	-1	85	35	50	
303	Marokko	71	71	72	1	1 392	706	686	
652	Mexico	92	87	95	8	112	39	73	
127	Nederland	94	93	97	4	1 026	616	410	
528	Nepal	89	89	88	-1	54	38	16	
820	New Zealand	93	90	97	7	85	49	36	
313	Nigeria	91	95	86	-9	67	39	28	
000	Norge	89	87	90	3	7 515	3 534	3 981	
534	Pakistan	72	72	72	0	5 191	2 434	2 757	
760	Peru	86	83	88	5	123	47	76	
131	Polen	90	85	92	7	1 217	291	926	
132	Portugal	84	80	88	8	214	113	101	
133	Romania	95	91	96	5	330	102	228	
140	Russland	92	90	93	3	1 177	229	948	
329	Rwanda	88	92	85	-7	59	25	34	
339	Sierra Leone	91	86	96	10	45	21	24	
548	Singapore	91	86	93	7	68	22	46	
157	Slovakia	82	65	90	25	65	23	42	
346	Somalia	59	65	55	-10	1 827	749	1 078	
135	Sovjetunionen	92	86	97	11	64	28	36	
137	Spania	86	85	88	3	404	244	160	
424	Sri Lanka	67	60	72	12	2 064	923	1 141	
139	Storbritannia	92	91	94	3	3 429	2 424	1 005	
356	Sudan	84	86	80	-6	112	77	35	
141	Sveits	95	94	96	2	231	130	101	
106	Sverige	90	87	93	6	9 591	4 953	4 638	
564	Syria	80	71	86	15	167	73	94	
359	Sør-Afrika	87	94	78	-16	127	72	55	
492	Sør-Korea	93	94	93	-1	119	34	85	
369	Tanzania	90	98	84	-14	118	48	70	
568	Thailand	91	90	91	1	1 298	50	1 248	
680	Trinidad og Tobago	79	80	79	-1	53	20	33	
158	Tsjekkia	93	92	93	1	124	63	61	
379	Tunisia	67	65	73	8	156	115	41	
143	Tyrkia	79	80	77	-3	2 774	1 462	1 312	
144	Tyskland	94	92	96	4	2 394	1 315	1 079	
386	Uganda	93	90	96	6	107	59	48	
148	Ukraina	97	96	97	1	152	25	127	
152	Ungarn	94	92	96	4	162	59	103	
684	USA	89	87	91	4	2 060	1 052	1 008	
775	Venezuela	96	95	96	1	46	19	27	
575	Vietnam	78	75	79	4	1 779	631	1 148	
389	Zambia	94	100	91	-9	35	12	23	
153	Østerrike	95	95	95	0	183	121	62	

	Svarprosent
Norge	89
Norden ellers	89
Vestlige land ellers	91
Øst-Europa	82
Afrika	72
Asia med Tyrkia	78
Latin-Amerika	81

Spørreskjemaundersøkelsen oppnådde til slutt en svarprosent på 84%.

Fosen, Johnsen og Røyne har analysert frafallet i spørreskjemaundersøkelsen "Opplysninger om opplæring, skolegang og utdanning 1999" i Notatet *Frafall blant innvandrere* (Fosen, Johnsen og Røyne 2000). De peker blant annet på at det å være gift/ha partner gir fire til seks prosentpoeng høyere svarandel enn det å ikke være i et slikt parforhold. Videre skriver de: "Sysselsetting i den strenge betydningen å være registrert i arbeidstakerregisteret, gir fire prosentpoeng høyere svarprosent enn ikke-sysselsetting, og jo høyere lønn, jo mer positiv effekt på svarprosenten. Effekten av kjønn er fem prosentpoeng i favør av kvinner, mens det å være over 50 år gir syv prosentpoeng høyere svarprosent enn for de som er under 24 år. Det er verd å merke seg at det å ha botid i Norge på mer enn fire år, gir en effekt på seks prosentpoeng lavere svarprosent enn de med kortere botid. Dette er interessant ved at det ikke synes å passe med vanlige teorier om at lav integrasjon i den norske samfunnet gir lavere svarprosent. Det ligger utenfor rapportens rekkevidde å forklare hvorfor det er slik, men en mulig forklaringsfaktor er at de i utvalget med lang botid i Norge er med i undersøkelsen, fordi de ikke svarte på forrige Utdanningsundersøkelse som ble gjennomført i 1990. Med andre ord er det de mest "hardnakkete frafallerne" fra forrige Utdanningsundersøkelse som representerer majoriteten av de med lang botid, og de er fortsatt "fracfallere".

Vi valgte å ta med også de respondentene som ikke svarte på undersøkelse om utdanning i forbindelse med den forrige Folke- og bolig tellingen i 1990 (Vassenden 1991). For disse respondentene kan undersøkelsen i 1999 nesten ses på som nye purringer, mange år etter.

Notatet fra ProMut-prosjektet som analyserte frafallet fra utdanningsundersøkelsen og valgundersøkelsen viser at det er av stor betydning for svarinngangen om skjema er oversatt til innvandrernes morsmål (Johnsen, Fosen og Røyne 2000). Det optimale hadde nok vært å oversette skjema og informasjonsbrev til så mange språk som mulig. Det hadde vi ikke ressurser til i utdanningsundersøkelsen. Men da vi så at frafallet var ekstra stort blant somalierne også etter 1. purring, fikk vi oversatt både spørreskjema og informasjonsbrev til somalisk. Dette resulterte i at vi fikk inn hele 20% av spørreskjemaene fra somalierne i 2. purring. Somalierne vi pratet med mente det beste hadde vært å gjennomføre intervjuer for å få svar somalierne som ikke hadde svart. Dette ville krevd en god del detektivarbeid bare for å finne ut hvor de som ikke har svart egentlig bor. Vi har fått mange postreturer, og det er en god del adresser i DSF som ikke stemmer med den faktiske adressen til mange innvandrere. Vi fikk mange telefoner fra fortvilede huseiere som fortalte oss om personer som hadde flyttet fra Norge for mangfoldige år siden. Det er ikke alle som husker å fortelle myndighetene at de har flyttet ut av landet igjen. Og ikke alle innvandrere husker å melde flytting om de flytter innad i Norge. Til nå er den eneste beskjeden vi har fått fra folkeregisteret at de ikke har tid til å gå gjennom resultatene de kan få fra oss.

Jeg tror flere språkversjoner ville ha ført til høyere svarprosent i noen landgrupper. Mange av dem som ringte inn til oss i svartjenesten var glade for å få spørreskjema på sitt eget språk. Andre ringte inn fordi de ikke hadde fått spørreskjema på sitt eget språk. Da var det fint å ha en språkmektig svartjeneste på plass.

7. Presentasjon av data fra undersøkelsen - integrert i registeret over befolkningens høyeste utdanning

Etter oppdateringen av BHU med data fra spørreskjemaundersøkelsen var det 12,1 prosent av personer med innvandringsbakgrunn som sto med uoppgitt i utdanningsstatistikken.

Utdanningsstatistikk. Innvandrernes utdanningsnivå. Befolkningens høyeste utdanning, 1998.

Store forskjeller i innvandrernes utdanningsnivå

En større andel blant personer med innvandringsbakgrunn har utdanning på universitets- eller høghskolenivå enn personer uten innvandringsbakgrunn. Utdanningsnivået varierer mye etter innvandrernes landbakgrunn.

27,1 prosent av personer med innvandringsbakgrunn har utdanning på universitets- eller høghskolenivå, mot 21,5 prosent av personer uten innvandringsbakgrunn⁵.

Innvandrerbefolkningen i Norge er ingen homogen gruppe, og det er til dels svært store forskjeller i utdanningsnivået etter hvor innvandrene kommer fra. Andelen med universitets- eller høghskoleutdanning varierer fra 9,2 til 44 prosent, etter landbakgrunnen til innvandrene. Innvandrere fra Tyrkia har lavest andel med høyere utdanning, mens innvandrere fra Sveits har høyest andel med høyere utdanning. Også blant innvandrere fra bl.a. Frankrike, Nederland og Sør-Afrika har ca. 40 prosent høyere utdanning. Til sammenligning har 21,5 prosent av de med norsk bakgrunn fullført en utdanning på universitets- eller høghskolenivå. I noen landgrupper finner vi også store forskjeller i utdanningsnivå mellom menn og kvinner fra samme land. Ofte er ikke innvandrene representative for utdanningsnivået i landet de kommer fra, men har gjerne betydelig høyere utdanning enn landene de kommer fra.

Innvandrere fra Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania har størst andel utdanning på universitets- eller høghskolenivå sammenlignet med innvandrere fra andre verdensområder.

I Norge har en større andel førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn utdanning på universitets- og høghskolenivå enn personer uten innvandringsbakgrunn.

⁵ Andelen med uoppgitt utdanning varierer mye med landbakgrunn, og er minst for norskfødte med 0,5 prosent, og størst for personer med Somalia som landbakgrunn med 31,5 prosent. Uoppgittandelen er tatt med i tabellene som egen gruppe. Oversikten over høyeste fullførte utdanning som presenteres her, er derfor minimumstall. Før spørreskjemaundersøkelsen som nylig er gjennomført for å forbedre statistikken var uoppgittandelen oppe i over 90 prosent for noen land. Frafallet er fulgt opp nøye, og det viste seg at det var lettest å få inn postale svar fra gruppen som ikke har fullført noen utdanning og gruppen med utdanning på universitets- og høghskolenivå eller videregående-skole-nivå.

Mange kvinner som har landbakgrunn fra Europa og som har flyttet til Norge, har i større grad fullført en utdanning på universitets- eller høgscolenivå enn menn fra samme land som også har flyttet til Norge. Det er likevel flere menn enn kvinner som har lang høyere utdanning, slik som også er tilfelle for de med norsk bakgrunn.

I forbindelse med kompetansereformen knytter det seg stor interesse til å få bedre kunnskap om hvor mange som aldri har fullført noen utdanning. Personer som aldri har fullført noen skolegang kan gjennom kompetansereformen ha interesse av å få ta grunnskoleutdanning. I mange land er det slik at det i stor grad er kvinner som aldri har fullført noen skolegang. Dette er også tilfelle i deler av innvandrerbefolkningen i Norge. Andelen uten noen fullført skolegang varierer fra 0 til 7,7 prosent. Størst andel uten noen fullført utdanning har personer med Marokko som landbakgrunn. Her mangler hele 12,7 prosent av kvinnene skolegang.

Om statistikken

Statistikken over befolkningens utdanningsnivå omfatter den høyeste fullførte utdanning til alle personer 16 år og over som er registrert bosatt i Norge. Statistikken er individbasert og bygger på den årlige individstatistikken over avsluttet utdanning som blir hentet inn fra de enkelte lærestedene. I tillegg hentes det inn opplysninger om nordmenns utdanning fullført i utlandet fra Statens lånekasse for utdanning. I 1999 ble det gjennomført en spørreskjemaundersøkelse for å bedre kvaliteten i denne statistikken. I hovedsak er det opplysninger om fullført utdanning utenfor Norge som har manglet i denne statistikken. Data fra spørreskjemaundersøkelsen har oppdatert opplysningene om utdanningsnivå.

Andelen med uoppgitt utdanning varierer mye med landbakgrunn, og er minst for norskfødte med 0,5 prosent, og størst for personer med Somalia som landbakgrunn med 31,5 prosent. Uoppgittandelen er tatt med i tabellene som egen gruppe. Oversikten over høyeste fullførte utdanning som presenteres her, er derfor minimumstall. Før spørreskjemaundersøkelsen som nylig er gjennomført for å forbedre statistikken var uoppgittandelen oppe i over 90 prosent for noen land. Frafallet er fulgt opp nøye, og det viste seg at det var lettest å få inn postale svar fra gruppen som ikke har fullført noen utdanning og gruppen med utdanning på universitets- og høgscolenivå eller videregående-skole-nivå.

Personer som har fullført høyere utdanning deles ofte i to grupper. Personer med lang høyere utdanning har fullført en utdanning av en varighet på minst 4 ½ år, mens de med kort høyere utdanning har fullført en høyere utdanning av en varighet på 4 år eller mindre.

Landbakgrunn viser til eget, mors eller fars fødeland.

Tabell 4. Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning, kjønn og landbakgrunn ⁶. 1998. Prosent

Landbakgrunn	I alt (N=100)	Høyeste fullførte utdanning					
		Uoppgitt	Ingen fullført utdanning	Grunnskolenivå	Videregående-skole-nivå	Kort høyere utdanning	Lang høyere utdanning
I alt	3 522 058	1,5	0,3	22,9	53,2	17,8	4,2
Norge	3 200 719	0,5	0,2	23,8	54,0	17,5	4,0
Europa	194 014	11,2	0,6	14,1	45,0	21,6	7,5
Afrika	19 524	19,5	3,0	12,9	42,6	16,7	5,3
Asia	68 126	14,1	3,2	17,5	45,4	15,7	4,1
Nord- og Mellom-Amerika	28 819	9,0	0,5	11,8	43,7	24,9	10,3
Sør-Amerika	9 174	9,9	1,3	12,9	53,1	17,3	5,5
Oseania	1 682	14,6	0,4	9,6	43,5	25,4	6,5
BEGGE KJØNN ⁷							
Utvalgte land fra Europa:							
Sveits	1902	6,2	0,1	7,6	42,2	32,8	11,2
Frankrike	3 469	16,0	0,5	7,5	32,8	27,8	15,5
Nederland	5767	8,0	0,2	9,5	42,9	27,9	11,4
Belgia	1 201	11,7	0,4	10,2	39,4	25,9	12,4
Storbritannia	21614	8,0	0,3	11,5	43,1	28,5	8,6
Tyskland	17244	6,6	0,2	10,8	46,4	23,8	12,1
Østerrike	1750	5,8	0,3	9,4	48,7	26,4	9,5
Rusland	1934	26,8	0,2	5,5	31,8	16,4	19,4
Polen	6613	7,6	0,4	12,8	47,4	19,4	12,4
Ungarn	2594	4,0	0,4	14,6	50,5	22,0	8,6
Sverige	41 314	12,8	0,4	14,2	43,5	22,9	6,3
Danmark	38 054	6,2	0,4	14,9	49,9	22,2	6,4
Finland	8 935	15,6	0,3	15,2	41,4	21,1	6,6
Italia	2 093	12,2	0,7	15,4	44,2	18,3	9,2
Island	4 073	17,9	0,2	13,2	42,9	19,6	6,2
Spania	2423	10,5	0,7	20,3	44,9	16,8	6,8
Færøyene	1 578	10,8	0,4	19,7	47,7	18,2	3,3
Norge	3 200 719	0,5	0,2	23,8	54,0	17,5	4,0
Jugoslavia	6 710	18,8	1,1	18,4	48,1	11,7	2,0
Bosnia-Hercegovina	1040	9,1	0,1	8,9	42,7	30,2	8,9
Tyrkia	6817	16,1	5,1	34,0	37,0	5,9	1,8
Utvalgte land fra øvrige verdensdeler							
Sør-Afrika	1040	9,1	0,1	8,9	42,7	30,2	8,9
Japan	1099	14,6	0,5	9,1	38,2	30,4	7,3
Canada	3194	7,8	0,3	10,8	44,3	27,1	9,6
USA	23682	8,6	0,4	11,8	43,3	25,2	10,7
Filippinene	5056	10,7	1,6	14,0	39,3	28,7	5,7
Kina	3411	17,4	2,9	14,5	32,1	20,8	12,3
India	5012	12,6	1,2	12,1	43,5	23,1	7,6
Sør-Korea	3705	2,4	0,1	10,9	59,3	25,2	2,2
Iran	7178	13,3	3,1	10,0	47,3	19,8	6,7
Etiopia	2031	16,9	1,5	7,9	48,6	18,6	6,6
Chile	5072	9,1	1,5	12,2	56,2	17,0	4,1
Irak	3227	25,8	4	16,3	33,8	16,1	4,0

⁶ Bare land med over 1000 bosatte i Norge 16 år og over er med i denne tabellen.

⁷ Landene er sortert etter andel med utdanning på universitets- eller høgskolenivå, det vil si sum av de to siste kolonnene.

Tabell 4 (forts.). Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning, kjønn og landbakgrunn⁸. 1998. Prosent

Landbakgrunn	I alt (N=100)	Høyeste fullførte utdanning					
		Uppgitt	Ingen fullført utdanning	Grunnskolenivå	Videregående- skolenivå	Kort høyere utdanning	Lang høyere utdanning
Libanon	1015	17,6	1,9	19,8	41,4	15,4	3,9
Colombia	1084	7,4	0,6	16,2	58,4	12,7	4,7
Sri Lanka	6340	17,0	1,1	14,8	52,9	11,8	2,5
Marokko	3779	18,7	7,7	23,6	37,9	10,7	1,4
Vietnam	10472	8,6	4,9	18,4	57,4	8,7	2,0
Thailand	2691	10,8	6,2	35,4	37,7	8,0	1,9
Pakistan	13965	19,1	5,0	26,2	40,2	8,3	1,2
Somalia	3785	31,8	4,0	11,5	44,3	7,4	1,0
MENN⁹							
Utvalgte land fra Europa:							
Sveits	919	5,7	0,1	7,0	45,2	29,3	12,8
Frankrike	1 812	18,4	0,4	6,5	34,6	21,8	18,3
Nederland	2956	8,1	0,3	9,3	45,2	22,5	14,7
Storbritannia	11709	9,9	0,3	10,1	42,5	26,4	10,8
Belgia	597	12,7	0,7	8,7	41,2	20,6	16,1
Tyskland	8332	6,6	0,3	10,2	47,8	20,9	14,2
Russland	558	33,3	-	5,2	27,1	14,3	20,1
Østerrike	893	5,3	0,5	10,0	51,0	22,5	10,9
Ungarn	1408	3,0	0,4	13,4	52,8	20,0	10,5
Polen	2535	6,5	0,4	15,8	48,1	14,5	14,6
Sverige	19 860	12,9	0,5	14,2	45,5	19,1	7,9
Danmark	18 761	6,3	0,4	16,1	51,4	17,9	7,9
Finland	4 099	16,6	0,3	17,6	44,3	14,7	6,4
Italia	1 318	13,7	0,8	16,0	45,2	15,2	9,1
Island	1 989	19,0	0,2	11,5	45,3	15,9	8,1
Færøyene	797	14,8	0,5	18,1	44,4	17,3	4,9
Norge	1 564 669	0,2	0,2	20,9	56,3	16,2	6,0
Finland	4 099	16,6	0,3	17,6	44,3	14,7	6,4
Spania	1345	11,1	1,0	23,3	46,5	11,9	6,2
Jugoslavia	3 775	17,4	0,9	14,3	53,6	11,7	2,2
Bosnia-Hercegovina	4449	22,2	0,8	11,3	54,3	10,0	1,4
Tyrkia	3804	14,9	2,7	32,8	40,5	7,1	2,1
Utvalgte land fra øvrige verdensdeler							
Sør-Afrika	525	9,3	-	7,4	42,1	28,0	13,1
Japan	433	16,2	-	6,2	39,3	28,4	9,9
Canada	1515	8,2	0,5	11,8	42,7	25,1	11,8
USA	11684	8,4	0,4	11,3	44,1	22,4	13,5
Kina	1663	18,2	2,5	15,3	30,4	17,9	15,6
India	2525	11,7	0,9	11,1	44,1	22,6	9,7
Iran	4375	12,5	1,8	8,5	47,5	21,1	8,6
Etiopia	1215	17,5	1,0	5,9	46,9	19,3	9,4
Filippinene	1272	7,2	1,3	16,0	51,9	18,2	5,4
Sør-Korea	1065	3,1	-	13,3	60,9	20,3	2,4
Irak	2069	24,5	2,5	13,8	36,9	16,9	5,3
Chile	2768	8,8	1,4	11,6	57,1	16,8	4,3
Libanon	611	19,6	1,5	17,7	41,4	15,4	4,4
Sri Lanka	3575	15,3	1,2	13,7	53,6	13,1	3,2
Marokko	2377	16,0	4,8	22,1	42,2	13,0	1,9
Colombia	548	5,7	0,2	15,7	65,3	9,5	3,7
Thailand	430	11,6	0,5	21,2	55,6	8,1	3,0
Vietnam	5467	7,0	3,4	14,8	62,9	9,2	2,8
Somalia	2125	25,3	1,0	9,7	52,4	9,9	1,6
Pakistan	7497	17,2	2,3	24,3	44,9	9,6	1,6

⁸ Bare land med over 1000 bosatte i Norge 16 år og over er med i denne tabellen.

⁹ Landene er sortert etter andel med utdanning på universitets- eller høyskolenivå, det vil si sum av de to siste kolonnene.

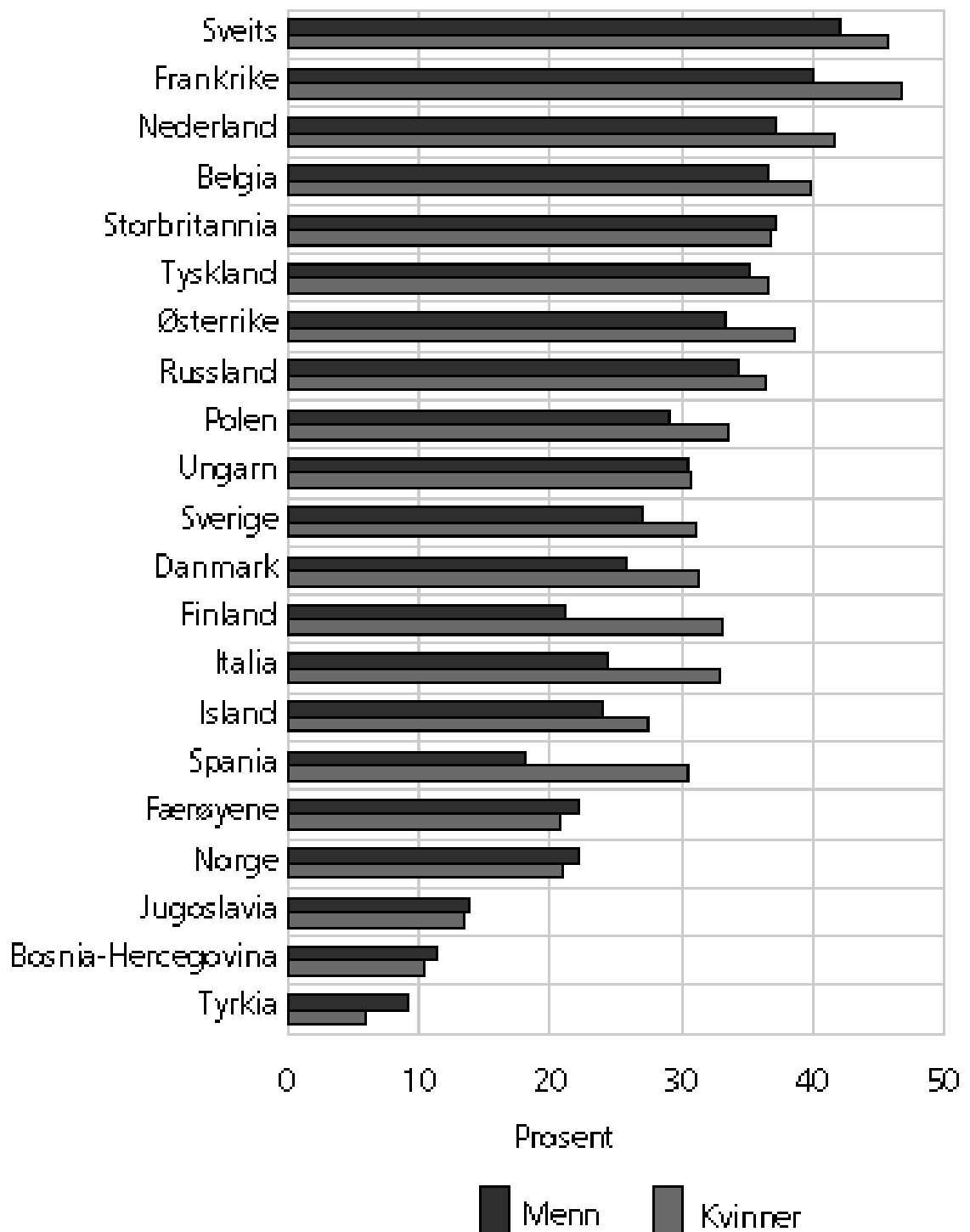
Tabell 4 (forts.). Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning, kjønn og landbakgrunn ¹⁰. 1998. Prosent

Landbakgrunn	I alt (N=100)	Høyeste fullførte utdanning					
		Uoppgitt	Ingen fullført utdanning	Grunnskolenivå	Videregående- skole-nivå	Kort høyere utdanning	Lang høyere utdanning
KVINNER ¹¹							
Utvalgte land fra Europa:							
Frankrike	1 657	13,3	0,5	8,6	30,7	34,3	12,5
Sveits	983	6,6	0,1	8,1	39,4	36,1	9,7
Nederland	2811	8,0	0,2	9,7	40,5	33,7	8,0
Belgia	604	10,7	0,2	11,6	37,6	31,1	8,8
Storbritannia	9905	6,0	0,3	13,1	43,7	30,9	6,0
Østerrike	857	6,3	0,1	8,8	46,3	30,5	8,1
Tyskland	8912	6,7	0,2	11,4	45,2	26,5	10,1
Russland	1376	24,1	0,2	5,7	33,7	17,2	19,1
Polen	4078	8,2	0,4	11,0	46,9	22,4	11,1
Finland	4 836	14,8	0,2	13,1	38,9	26,5	6,7
Italia	775	9,7	0,7	14,3	42,5	23,6	9,3
Ungarn	1186	5,1	0,3	16,0	47,8	24,4	6,3
Danmark	19 293	6,1	0,3	13,8	48,4	26,4	4,9
Sverige	21 454	12,8	0,4	14,2	41,6	26,4	4,7
Spania	1078	9,8	0,3	16,5	43,0	22,9	7,5
Island	2 084	16,9	0,2	14,8	40,7	23,0	4,4
Norge	1 636 050	0,5	0,2	26,5	51,9	18,8	2,1
Færøyene	781	6,8	0,3	21,3	51,0	19,1	1,7
Jugoslavia	2 935	20,6	1,4	23,6	41,0	11,7	1,7
Bosnia-Hercegovina	4628	25,5	1,7	14,8	47,6	9,3	1,0
Tyrkia	3013	17,7	8,2	35,7	32,6	4,4	1,5
Utvalgte land fra øvrige verdensdeler							
Filippinene	3784	11,9	1,7	13,3	35,0	32,2	5,8
Japan	666	13,5	0,8	11,0	37,5	31,7	5,6
Sør-Afrika	515	8,9	0,2	10,5	43,3	32,4	4,7
Canada	1679	7,4	0,2	9,9	45,8	29,0	7,7
USA	11998	8,8	0,4	12,3	42,6	28,0	7,9
Kina	1748	16,5	3,2	13,7	33,8	23,6	9,2
Sør-Korea	2640	2,1	0,1	9,9	58,7	27,2	2,1
India	2487	13,4	1,5	13,2	43,0	23,6	5,5
Colombia	536	9,1	0,9	16,8	51,3	16,0	5,8
Iran	2803	14,5	5,1	12,3	47,1	17,8	3,3
Chile	2304	9,4	1,7	12,8	55,1	17,2	3,8
Etiopia	816	16,1	2,3	10,8	60,0	17,4	2,5
Libanon	404	14,6	2,5	23,0	41,3	15,4	3,2
Irak	1158	28,1	6,7	20,8	28,3	14,6	1,6
Sri Lanka	2765	19,2	1,0	16,2	52,0	10,2	1,5
Thailand	2261	10,7	7,3	38,1	34,3	7,9	1,7
Vietnam	5005	10,3	6,5	22,4	51,5	8,2	1,1
Marokko	1402	23,3	12,7	26,0	30,6	6,9	0,6
Pakistan	6468	21,4	8,0	28,5	34,7	6,7	0,7
Somalia	1660	40,2	7,8	13,7	33,9	4,1	0,3

¹⁰ Bare land med over 1000 bosatte i Norge 16 år og over er med i denne tabellen.

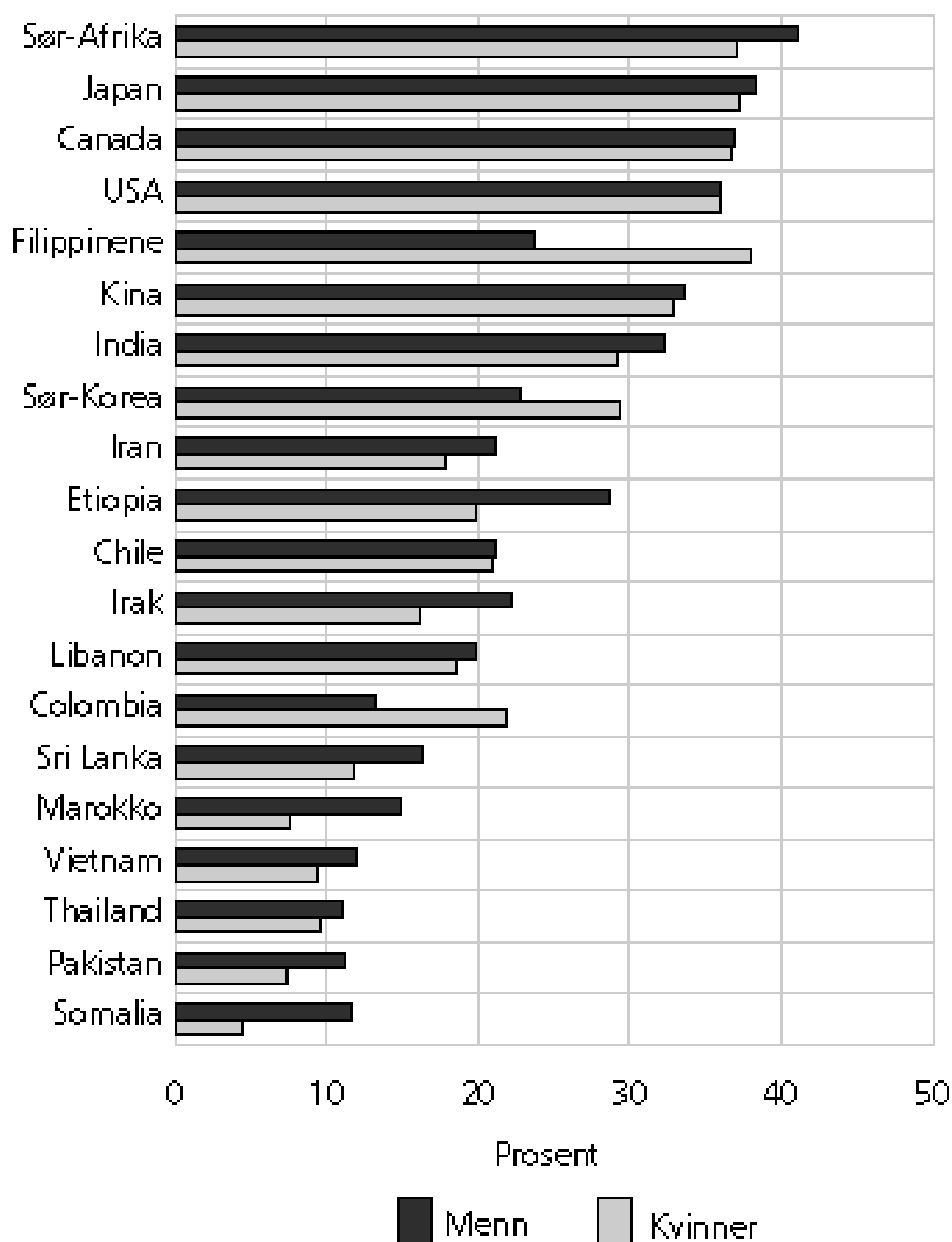
¹¹ Landene er sortert etter andel med utdanning på universitets- eller høghskolenivå, det vil si sum av de to siste kolonnene.

**Europa¹: Andel med universitets- og høyskole-
utdanning, etter land/bakgrunn og kjønn. 1998. Prosent**

¹ Bare land med over 1 000 bosatte i Norge er med i denne figuren.

Øvrige verdensdeler¹: Andel med universitets- og høyskoleutdanning, etter landbakgrunn og kjønn. 1998. Prosent

¹ Bare land med over 1 000 bosatte i Norge er med i denne figuren.

Tabell 5: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning, kjønn og alder. 1998.
Prosent

	I alt	Høyeste fullførte utdanning				
		Ingen fullført utdanning	Grunnskolenivå	Videregående-skole-nivå	Universitets- og høghskolenivå I og II, 1-4 år	Universitets- og høghskolenivå III og forskernivå, 5 år eller mer
I alt	3 522 058	0,3	23,3	54,0	18,1	4,3
Menn	1 725 593	0,3	20,6	56,3	16,6	6,2
16-19 år	108 917	-	30,2	69,8	-	-
20-24 år	144 118	-	6,0	77,0	16,8	0,2
25-29 år	171 718	-	7,1	62,5	24,9	5,5
30-39 år	342 749	0,1	9,5	62,2	20,1	8,0
40-49 år	315 250	0,4	14,8	55,4	20,6	8,7
50-59 år	265 215	0,5	23,1	50,0	17,7	8,7
60-67 år	136 252	0,4	35,5	44,8	13,0	6,3
68 år og eldre	241 374	0,3	46,4	39,9	8,6	4,8
Kvinner	1 796 465	0,3	25,9	51,9	19,5	2,4
16-19 år	104 003	-	28,5	71,4	0,1	-
20-24 år	140 268	0,1	5,3	68,7	25,8	0,2
25-29 år	166 445	0,1	6,4	54,3	34,7	4,5
30-39 år	326 307	0,2	8,3	57,9	28,5	5,1
40-49 år	302 778	0,5	16,0	54,5	25,6	3,4
50-59 år	257 699	0,5	27,4	51,5	18,3	2,4
60-67 år	144 707	0,5	43,8	43,3	11,2	1,2
68 år og eldre	354 258	0,4	58,4	34,6	6,2	0,5

Tabell 6: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning, innvandringskategori og kjønn. 1998. Prosent

Innvandrings- kategori	I alt (N=100)	Høyeste fullførte utdanning					
		Uoppgitt	Ingen fullført utdanning	Grunnskolenivå	Videregående- skolenivå	Kort høyere utdanning	Lang høyere utdanning
I alt	3522058	1,6	0,3	23,0	53,2	17,8	4,2
Personer uten innvandringsbakgrunn	3200719	0,5	0,2	23,8	54,0	17,5	4,0
Med innvandrings- bakgrunn i alt	321339	12,1	1,3	14,5	45,0	20,2	6,9
Førstegenerasjons- innvandrere uten norsk bakgrunn	196643	18,5	2,0	15,5	39,0	18,1	6,9
Andre generasjons- innvandrere	7371	6,2	0,2	19,1	58,9	13,1	2,6
Utenlandsadoptert	5395	1,2	-	12,3	65,5	19,2	1,8
Utenlandsfødte med en norskfødt forelder	16379	2,4	0,2	11,8	53,5	24,6	7,6
Norskfødte med en utenlandskfødt forel- der	80750	1,7	0,2	13,4	55,2	23,1	6,3
Født i utlandet av norskfødte foreldre	14501	0,9	0,3	8,6	45,5	32,7	11,9

Tabell 7: Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte utdanning og landbakgrunn gruppert etter verdensregioninndeling. 1998. Prosent

Landbakgrunn gruppert etter verdensregioninndeling	I alt (N=100)	Høyeste fullførte utdanning					
		Uoppgitt	Ingen fullført utdanning	Grunnskolenivå	Videregående-skolenivå	Kort høyere utdanning	Lang høyere utdanning
I alt	3522058	1,6	0,3	23,0	53,2	17,8	4,2
Norge	3200719	0,5	0,2	23,8	54,0	17,5	4,0
Utlandet i alt	321339	12,1	1,3	14,5	45,0	20,2	6,9
Norden	94125	10,6	0,4	14,6	45,9	22,2	6,3
Vest-Europa ellers, unntatt Tyrkia	60002	8,5	0,4	11,4	43,6	25,9	10,3
Øst-Europa	33070	16,7	0,8	13,4	46,4	15,4	7,2
Nord-Amerika og Oseania	28558	8,9	0,4	11,5	43,4	25,4	10,3
Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Tyrkia	105584	14,9	3,1	17,2	45,1	15,4	4,3

Litteratur

Dalheim, Elisabeth; Lie, Jenny-Anne; Roll-Hansen, Dag (1999): *En skjemabasert komplettering av registeret over befolkningens høyeste utdanning - forprosjekt med fokus på innvandrere*. Notater 1999/89.

Fosen, Johan; Johnsen, Ann Kristin; Røyne, Gretha (2000): *Frafall blant innvandrere*. Kommer i serien interne notater.

Gulløy, Elisabeth; Blom, Svein; Aall Ritland, A. (1997): *Levekår blant innvandrere 1996*. Interne notater 97/6.

Jørgensen, Tor (1997): *Utdanning i Norge*. SSB, SA 1997.

Kleven, Øyvin; Dalheim, Elisabeth; Roll-Hansen, Dag (1999): *Innvandrerens utdanning -en pilotundersøkelse*. Notater 1999/82.

Rønning, Elisabeth (1999): *Fokusgrupper om opplysninger om skolegang. Dokumentasjon og resultater*. Notater 1999/29.

Vassenden, Elisabetta (1991): *Utdanning fullført i utlandet*. SSB Interne notater 91/16.

Vassenden, Kåre red. (1997): *Innvandrere i Norge*. SSB, SA 1997.

Kontroll/oppretting av utdanningsundersøkelsen

Fjerning av dubletter (program u201dubl.sas)

- 1) Først kodes prioritet på alle records etter følgende regler:
 - Alle skjema utfylt over telefon, innkviseringskode 17, gis prioritet A
 - Alle innskannede skjema, kode 01, gis prioritet B
 - Alle innkvitterte identer med kode 01 og 02 gis prioritet C
 - Alle innkvitterte identer med kode 05,06,07,20,21 gis prioritet D
 - Alle innkvitterte identer med kode 04 og 08 gis prioritet E
 - Alle identer i hovedutsending, kode 00, gis prioritet F
- 2) Alle skjema og innkvitteringer, i punkt 1, sorteres sammen på 7-sifret skjemaident * prioritet.
- 3) Hvis en skjemaident har records med prioritet A og/eller B (mottatt skjema), fjernes alle records med prioritet C, D, E el. F for denne identen.
- 4) Antall besvarte spørsmål telles opp per skjema.
- 5) Ny sortering, nå på 7-sifret skjemaident * prioritet * antall_svar(synkende) * utsendingsnr, Skjemaet som skal velges vil da ligge først på den 7-sifrede skjemaidenten (resten droppes):
 - A. Utfylt over telefonen
 - B. Scannet skjema med flest svar
 - B. Scannet skjema med færre svar. Hvis flere har likt antall, tas skjema med laveste utsendingsnr
 - C. Kun innkviseringskode 01 el 02, men ingen registrerte skjemaopplysninger
 - D. Utvandret (05) / død (06) / unntatt (07) / ikke bosatt (20) / hemmelig adresse(21)
 - E. Flyttet (04) og retur fra posten (08)
 - F. Ingen respons, kun utsending (00)
- 6) Hvis fullføringsår ikke er utfylt for en *valgt* dublett, men er oppgitt for en *ikke-valgt*, kopieres fullføringsåret til den valgte dubletten.

<u>Innkviseringskoder:</u>	
00 Hovedutsending	11 Annet språk, Norsk/Engelsk
01 Mottatt maskinelt	12 Annet språk, Serbokroatisk/Albansk
02 Mottatt manuelt	13 Annet språk, Tyrkisk
04 Flyttet	14 Annet språk, Vietnamesisk
05 Utvandret	15 Annet språk, Urdu
06 Død	16 Annet språk, Arabisk
07 Unntatt	17 Utfylt over telefon
08 Retur fra posten, ukjent adresse	20 Ikke bosatt (tatt ut av purrefil)

Kontroll/oppretting av svarene (program u204korr.sas)

Nye variabler, *o_spm01*, *o_spm03*, *o_spm05* og *o_spm09* defineres. Disse får opprinnelig verdi for tilsvarende spørsmål, hvis disse rettes. Hvis svaret opprinnelig er uoppgitt, settes den nye variabelen til 'U'. Hvis ingen retting foretas, forblir denne blank.

Hvis spørsmål 2 er utfylt:

skal respondenten ha JA i spørsmål 1.

Hvis *spm01* ikke er 'J', rettes *spm01* til 'J' og *o_spm01* settes til opprinnelig verdi ('N' eller 'U').

Hvis spørsmål 4 er utfylt:

skal respondenten ha JA i spørsmål 1 og 3.

Hvis *spm01* ikke er 'J', rettes *spm01* til 'J' og *o_spm01* settes til opprinnelig verdi ('N' eller 'U').

Hvis *spm03* ikke er 'J', rettes *spm03* til 'J' og *o_spm03* settes til opprinnelig verdi ('N' eller 'U').

Hvis spørsmål 6 er utfylt:

skal respondenten ha JA i spørsmål 1, 3 og 5.

Hvis *spm01* ikke er 'J', rettes *spm01* til 'J' og *o_spm01* settes til opprinnelig verdi ('N' eller 'U').

Hvis *spm03* ikke er 'J', rettes *spm03* til 'J' og *o_spm03* settes til opprinnelig verdi ('N' eller 'U').

Hvis *spm05* ikke er 'J', rettes *spm05* til 'J' og *o_spm05* settes til opprinnelig verdi ('N' eller 'U').

Spørsmål 7:

har bare *ett* kryss. Hvis ikke allment, ikke yrkesfaglig er valgt, er det tilfeldig hvilket kryss Fellesdata har latt gjelde. Her bruker vi valget fra Fellesdata.

Spørsmål 8: Koding av landkode.

a) Har respondenten krysset "I ditt fødeland":

skal ikke navnet på landet leses inn. Her henter vi inn igjen koden for fødeland på utsendingsfilen.

b) Når de har krysset "Annet land",

skal landnavnet de har skrevet i spørsmål 8B kodes om til SSBs landkode.

Hvis ikke noe landnavn er skrevet, henter vi inn igjen koden for fødeland på utsendingsfilen.

c) Når de ikke har svart på spørsmål 8A, men likevel har skrevet landnavn:

skal landnavnet de har skrevet i spørsmål 8B kodes om til SSBs landkode.

d) Ved landnavn vi ikke finner i landkatalogen vår i punkt b og c,

henter vi inn igjen koden for fødeland på utsendingsfilen.

KODING AV UTDANNINGSKODE: (program u204korr.sas)**Koding av 1. siffer i utdanningskoden - nivå:**

Er spørsmål 6 utfylt, er det universitet eller høyskole som er den høyeste utdanningen, og alternativene i dette spørsmålet som avgjør verdien på variabelen **nivå**.

- 5 år +, b = JA **nivå 8**
- 5 år +, b = NEI **nivå 7**
- 3-4 år **nivå 6**
- 1-2 år **nivå 6**

Er spørsmål 4 utfylt, men ikke spørsmål 6, er det videregående skole som er den høyeste utdanningen, og alternativene i dette spørsmålet som avgjør verdien på variabelen **nivå**.

- 4 år + **nivå 4**
- 3 år **nivå 4**
- 1-2 år **nivå 3**

Er spørsmål 2 utfylt, men verken 4 eller 6, er det grunnskole som er den høyeste utdanningen, og alternativene i dette spørsmålet som avgjør verdien på variabelen **nivå**.

- 9 år + **nivå 2**
- 7-8 år **nivå 2**
- 1-6 år **nivå 1**

Er spm.1 besvart med NEI, blir

- **nivå 0**

Uoppgitt **nivå 9**

dvs: Hvis spørsmål-6 = 3 og spørsmål 6b = J blir	nivå = 8
ellers hvis spørsmål-6 = 3 og spørsmål 6b = N blir	nivå = 7
ellers hvis spørsmål-6 = 1 eller 2 blir	nivå = 6
ellers hvis spørsmål-4 = 2 eller 3 blir	nivå = 4
ellers hvis spørsmål-4 = 1 blir	nivå = 3
ellers hvis spørsmål-2 = 2 eller 3 blir	nivå = 2
ellers hvis spørsmål-2 = 1 blir	nivå = 1
ellers hvis spørsmål-1 = N blir	nivå = 0
ellers blir	nivå = 9

Koding av 2. siffer i utdanningskoden - fagfelt:

Allment, ikke yrkesfaglig	fagfelt 1
Historie- og språkfag, humaniora, religion, estetiske fag	fagfelt 2
Lærerutdanning og utdanninger i pedagogikk	fagfelt 3
Samfunnsfag og juridiske fag	fagfelt 4
Administrasjon og økonomi	fagfelt 5
Naturvitenskap.....	fagfelt 6
Helse- og omsorgsfag	fagfelt 7
Landbruk, skogbruk, fiske, primærnæringer	fagfelt 8
Samferdsel, tjenesteyting.....	fagfelt 9

dvs: Hvis spørsmål 7 er '1', '2', '3', '4', '5', '6', '7', '8' eller '9' blir fagfelt = spørsmål 7 ellers blir fagfelt = '0'.

Dersom nivå er kodet 1, skal fagfelt være 1.

Dersom nivå er kodet 2, 3 el.4 og fagfelt er 0, rettes fagfelt til 1

Koding av 3.-6. siffer i utdanningskoden:

NUS-siffer 3-6 = '0000';

Spørsmål 9:

Kontroll om respondentene har skrevet året de fullførte skolen.

Hvis nivå = '0' eller '9':

Hvis *spm9* er ulik blank, rettes *spm09* til blank og *o_spm09* settes til opprinnelige verdi.

Hvis nivå = '1', skal (*spm9* - fødtår) være i intervallet **5 - 15**,

ellers rettes *spm09* til fødtår + **12** og *o_spm09* settes til opprinnelig verdi eller 'UUUU'.

Hvis nivå = '2', skal (*spm9* - fødtår) være i intervallet **11 - 18**,

ellers rettes *spm09* til fødtår + **15** og *o_spm09* settes til opprinnelig verdi eller 'UUUU'.

Hvis nivå = '3', skal (*spm9* - fødtår) være i intervallet **14 - 19**,

ellers rettes *spm09* til fødtår + **16** og *o_spm09* settes til opprinnelig verdi eller 'UUUU'.

Hvis nivå = '4', skal (*spm9* - fødtår) være i intervallet **15 - 21**,

ellers rettes *spm09* til fødtår + **18** og *o_spm09* settes til opprinnelig verdi eller 'UUUU'.

Hvis nivå = '6', skal (*spm9* - fødtår) være i intervallet **19 - 99**,

ellers rettes *spm09* til fødtår + **23** og *o_spm09* settes til opprinnelig verdi eller 'UUUU'.

Hvis nivå = '7', skal (*spm9* - fødtår) være i intervallet **21 - 99**,

ellers rettes *spm09* til fødtår + **25** og *o_spm09* settes til opprinnelig verdi eller 'UUUU'.

Hvis nivå = '8', skal (*spm9* - fødtår) være i intervallet **25 - 99**,

ellers rettes *spm09* til fødtår + **29** og *o_spm09* settes til opprinnelig verdi eller 'UUUU'.

Hvis de maskinelle rettingene fører til at fullføringsår blir > '2000', settes nivået ned med '1' og fullføringsåret sjekkes på nytt og i tillegg:

Hvis det nye nivået blir '0' og fagfelt er ulik '0', rettes fagfelt til '0' og *spm01* settes til 'N' og resten av svarene blankes.

Hvis det nye nivået blir '1', og fagfelt er ulik '1', rettes fagfelt til '1'

Hvis det nye nivået blir '2', '3' el.'4' og fagfelt er '0', rettes fagfelt til '1'.

Oppdatering av utdanningsstatistikken

Det er foretatt oppdatering av BHU1998. Det vil bli foretatt oppdatering av BHU-storfil (der alle som har bodd og bor i Norge er) av resultatene fra undersøkelsen. Herfra er det alt blir oppdatert. Da utdanningsstatistikken for 1999 ble klar ble det på ny ut fra BHU-storfil laget BHU1999. Da er også den nye utdanningsstandard (NUS2000) tatt i bruk. Spørreskjemaet har tatt utgangspunkt i NUS2000. Da vi oppdaterte BHU1998 omkodet vi i henhold til den gamle utdanningsstandard (NUS89).

Dokumentasjonen finnes på:

Q:\dok\fob\innv_utdanning\data\revidering av spørreskjema.doc

Eksempel på spørreskjema og utsendingsbrev

10: Synes du at din skolegang eller dine studier er verdsatt i Norge?

Nei Ja Vet ikke

⊥ Har du mer du vil si om temaet, er det plass til kommentarer her:

⊥

11: Takk for at du tok deg tid til å svare på disse spørsmålene!
Vennligst returner skjema i svarkonvolutten.

⊥

Unergitt taushetsplikt

Plikt til å svare. Svarfrist:

Undersøkelse om skolegang

⊥

I dette spørreskjemaet er skolegang inndelt i tre:

- 1 Med **Barne-og ungdomsskole** menes grunnleggende skolegang. I de fleste land begynner denne skolegangen i 5-7 års alderen. I Norge varer den i 10 år.
 - 2 **Videregående skole** bygger på grunnskole. Her inngår også gymnas.
 - 3 Eksamen ved **universitet** eller **høgskole** forutsetter at studenten har fullført opplæring eller skolegang på videregående skole.
- Hvis du har flere utdanninger under hvert skoleslag, velger du den lengste.
 - Hvis de er like lange, velger du den du har tatt sist.

Bruk helst blå eller svart penn.

⊥

Barne- og ungdomsskole (Grunnskole)

1: Har du fullført barne- og/eller ungdomsskole?

- Nei → gå til spørsmål 11 /
- Ja → gå til spørsmål 2 /

2: Hvor mange år i barne- og ungdomsskole har du fullført?

- 1-6 år /
- 7-8 år /
- 9+ år /

Videregående skole

3: Har du fullført opplæring i videregående skole?

- Nei → gå til spørsmål 8 /
- Ja → gå til spørsmål 4 /

4: Hvor mange år i videregående skole har du fullført?

- 1-2 år /
- 3 år /
- 4+ år /

Universitet eller høyskole

5: Har du fullført studier ved universitet eller høyskole?

- Nei → gå til spørsmål 7 /
- Ja → gå til spørsmål 6 /

6: Hvor mange år med studier ved universitet eller høyskole har du fullført?

- 1-2 år /
- 3-4 år /
- 5+ → Har du fullført utdanning på doktorgradsnivå? Nei Ja

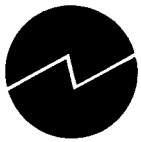
7: På hvilket fagområde fullførte du skolegangen / studiene? Sett bare ett kryss

- Allment, ikke yrkesfaglig
- Historie- og språkfag, humaniora, religion, estetiske fag
- Lærerutdanning og pedagogiske fag
- Samfunnsfag og juridiske fag
- Administrasjon og økonomi
- Naturvitenskap, håndverk (f.eks. baker, skredder, snekker) og tekniske fag
- Helse- og omsorgsfag
- Landbruk, skogbruk, fiske, primærnæringer
- Samferdsel, tjenesteyting (f.eks. frisør, servitør) og militær, politi o.l.

8: I hvilket land fullførte du skolegangen eller studiene? Sett bare ett kryss

- I ditt fødeland
- Annet land, skriv inn:

9: Hvilket år fullførte du skolegang og studier?

Oslo, 01.11.1999
Vår ref.: 99/1505
Telefon: 800 81 781 (gratis)

Undersøkelse om opplæring, skolegang og utdanning 1999

Statistisk sentralbyrå (SSB) er Norges offisielle statistikkprodusent. Statistisk sentralbyrå (SSB) skal gjennomføre en Folke- og bolig telling i år 2000 (FoB2000), som omfatter hele befolkningen i Norge. Denne undersøkelsen om opplæring, skolegang og utdanning inngår som en del av den landsomfattende FoB2000.

I SSB har vi gode opplysninger om utdanning som er fullført i Norge, men mangler nesten helt opplysninger om utdanning som er fullført i utlandet. Det er viktig for samfunnet å vite hvilke ressurser som finnes i Norge. **Kunnskap om opplæring, skolegang og utdanning kan bidra til at flere får bruke sine ressurser, og økt kunnskap kan gjøre det mulig å sette i verk tiltak for å bedre situasjonen for ulike grupper.** Ved dette brevet ligger det et kort spørreskjema. Vi ber deg fylle ut spørreskjemaet og returnere det til oss en av de nærmeste dagene. Porto er allerede betalt.

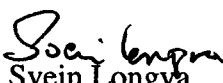
Undersøkelsen har hjemmel i Lov om offisiell statistikk og Statistisk sentralbyrå av 16. juni 1989 nr. 54 (statistikkloven) §§ 2-2 og 2-3. Det betyr at alle har plikt til å svare. Du har rett til å klage innen 3 uker. Opplysningene vil bli behandlet fortrolig. Alle ansatte i SSB har taushetsplikt.

Hvis du ønsker mer informasjon, kan du ringe gratis telefonnummer 800 81 781. Her får du svar på flere språk. Trenger du mer hjelp med skjema utfylling, kan du kontakte flyktningskontoret i din kommune. Du kan også be noen du kjenner, eller en organisasjon du er i kontakt med, hjelpe deg med å fylle ut skjema.

Fristen for å sende inn spørreskjema er 15.11.1999. Hvis du er forhindret fra å svare innen fristen, skal du likevel svare så fort du kan. **Alle som sender inn utfylt skjema, er som takk for hjelpen med i trekningen av et gavekort på kr 5000,- og fem gavekort på kr 1000,-.**

Det er viktig å få svar fra deg, uansett om du har gått på skole eller ikke. På forhånd takk for hjelpen!

Med vennlig hilsen

Svein Longva
adm.dir.

De sist utgitte publikasjonene i serien Notater

- 2002/27 S. Myro og C. Torp: Stedsfesting av bedrifter i Bedrifts- og foretaksregisteret. Hovedprosjekt. 37s.
- 2002/28 C. Nordseth og T. Sandnes: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport. Foreløpig uforestonad. 1992-2000. 37s.
- 2002/29 S. Derakhshanfar og T. Sandnes: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport. Økonomisk sosialhjelp. 1992-2000. 36s.
- 2002/30 I. Johansen: Undersøking om foreldrebetaling i barnehagar, januar 2002. 42s.
- 2002/31 T.M. Køber, H. Moafi, E. Rønning og Ø. Sivertstøl: Bruk av forløpsdatabaser i Statistisk sentralbyrå. 60s.
- 2002/32 T.M. Normann: Omnibusundersøkelsen februar/mars 2002. Dokumentasjonsrapport. 37s.
- 2002/33 S. Reid: Bosettingskriteriene i inntektssystemet til kommunene. Erfaringer med overgang til ny beregningsmåte og nye bosettingskriterier, 2002. 43s.
- 2002/34 K.E. Engebretsen, P.E. Gjedtjernet, S. Kristoffersen, P.G. Larssen og J.H. Wang: Mottak og tilrettelegging av SLN-data. 49s.
- 2002/35 D. Rafat: Analyse av sammenheng mellom ektefellers sysselsetting i en familie. 27s.
- 2002/36 A. Bruvoll og T. Bye: En vurdering av avfallspolitikkens bidrag til løsning av miljø- og ressursproblemer. 31s.
- 2002/37 K.I. Bøe: B.R. Joneid: KOSTRA revisjonssystem. Malverk for generelt revisjonssystem - KOSTRA-data. Revidert utgave. 66s.
- 2002/38 N. Arnesen, G. Daugstad, O.E. Hallingstad, E. Skretting Lunde og B.Vold: Kvalitetssikring i KOSTRA. Forslag til dokumentasjonsrutiner med erfaring fra FylkesKOSTRA-helsetjenester, somatikk. 54s.
- 2002/39 H. Moafi: Omlegging av folkehøgskolestatistikk. Overgang til elektronisk rapportering. 31s.
- 2002/40 Ø. Kleven: Mediebrukundersøkelsen 2001. Dokumentasjonsrapport. 43s.
- 2002/41 Ø. Kleven: Samordnet levekårsundersøkelse 2000 - panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. 129s.
- 2002/42 L. Solheim: Foreløpige tall i FoB2001 Utvalg, vekter, estimering og usikkerhet. 64s.
- 2002/43 A. Andersen, E. Birkeland, J. Epland og M. I. Kirkeberg: Økonomi og levekår for ulike grupper trygdemottakere 2001. Foreløpig rapport. 214s.
- 2002/44 E.E. Eibak og R. Johannessen: Forventningsindikator - konsumprisene. Mai-november 2002. 16s.
- 2002/45 D. Quang Pham: Konkrete problemer med sesongjustering i SSB. 189s.
- 2002/46 A. Akselsen, G. Dahl og B.R. Joneid: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. 1992-1997. 48s.
- 2002/47 J. Kristiansen: Visualisering av statistikk. Fra tabell til diagram. 40s.
- 2002/48 A. Finstad: Utslippsfaktorer for benzen. 18s.
- 2002/49 T. Bye, K.M. Heide og E. Holmøy: Transportutvikling i langsiktige fremskrivninger for norsk økonomi. Prosjektnotat til ECON. 30s.
- 2002/50 L. Solheim, M.I. Faldmo og D. Sve: Foreløpige tall i Jordbrukstelling 1999. Dokumentasjon av metoder og produksjon. 68s.
- 2002/51 KOSTRA: Arbeidsgrupperapporter 2002. 219s.
- 2002/52 Årsrapport 2001 Kontaktutvalget for helse- og sosialstatistikk. 35s.